

Želimo vam srečno in mirno leto 2021

Prihodnje leto bo eden izmed osrednjih dogodkov ZZB NOB Slovenije počastitev 80. obletnice ustanovitve OF.
Ilustracija: Ciril Horjak

AKTUALNO

27. januarja 1945 je bilo osvobojeno uničevalno taborišče Auschwitz-Birkenau

Zakaj se moramo spominjati holokavsta?

Dr. Maca Jogan

Petnajst let je minilo od razglasitve 27. januarja za svetovni dan spomina na žrtve holokavsta na zasedanju generalne skupščine OZN, 1. novembra 2005. Leto pozneje je takratni generalni sekretar OZN Kofi Annan zelo jasno upravičil to zgodovinsko dejanje: »Nedopustno je sprevačanje tragedije holokavsta, ki je brez primere. Moramo se ga spominjati s sramom in studom, tako dolgo kot bo obstajal človeški spomin. Samo s pomnjenjem bomo izkazali primerno spoštovanje vsem žrtvam. Milijon nedolžnih židov in drugih manjšin je bilo umorjenih na nepredstavljivo

barbarski način. Nikoli ne smemo pozabiti teh mož, žena in otrok ter njihove agonije.«

Najpomembnejše in največje v množici nemških uničevalnih taborišč je bil Auschwitz-Birkenau, ki so ga 27. januarja 1945 osvobodile enote sovjetske Rdeče armade; zato je ta dan upravičeno posvečen spominu na vse žrtve v nacistični množični industriji smrti. Z oživljanjem spomina nanje ostaja bolj slišno tudi sporočilo »Nikoli več!«, ki ga roteče ponavljajo še redki preživeli in z njimi vsi, ki zavračajo svetovno neprekinjeno ustvarjanje novih grozodejstev.

27. januar 1945

Ob prihodu vojakov Rdeče armade 27. januarja 1945 je bilo v matičnem taborišču, v Birkenauu in podružnicah 7600 jetnikov in jetnic. Deset dni prej, 17. januarja 1945, ko je bila osvobodjena Varšava, je bil v tem taborišču zadnji zbor, na katerem so naštel skupaj 67.012 jetnikov in jetnic. Da bi vodstvo taborišča zabrisalo hudodelske sledi, je v dneh do osvoboditve požigalo skladišča in rušilo krematorije, večina sestradanih, premrlih, prestrašenih jetniških »številka« pa je v hudi zimi morala takoj peš na pot v taborišča v notranjosti, na »veliki marš« po 63 km dolgi »cesti smrti«. Oboroženi esesovci in esesovke so neusmiljeno priganjali onemogle, jih preteпали z biči in kopiti pušk, tiste, ki niso več mogli hoditi, pa so postrelili kar ob poti. Na tem uničujočem pohodu je bila samo ena možnost: svoboda ali smrt. Štefka Štibler, ki je na saneh vlekle bolno sotrpinko, je hotela v svobodo, zato se je odločila: »In groza pred smrtjo me je napolnila z novimi močmi, vselej, ko je vojak zapretil, da bo streljal.« (A-B, Auschwitz-Birkenau, 1982: 212).

O tem, koliko je bilo vseh žrtev v vseh letih delovanja koncentracijskega taborišča v Auschwitzu (20. april 1940 do 17. januar 1945), se ocene razlikujejo in verjetno ne

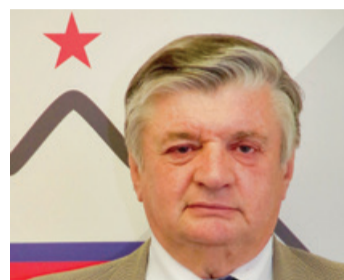

Slovenski dijaki pri osrednjem spomeniku v taborišču Birkenau, kjer je tudi slovenska spominska plošča, s preživelo taboriščnico Sonjo Vrščaj.

NADALJEVANJE NA STRANI 2

NOVOLETNA POSLANICA

Optimistično v novo leto

Marijan Križman
predsednik
ZZB NOB Slovenije

Leto, ki se izteka, je bilo zelo naporno in nepredvidljivo, predvsem zaradi epidemije nove koronavirusne bolezni. Strogi vladni ukrepi so posegli v naše življenje in svobodo. Dobili smo tudi novo vlado z veliko negativnega pridiha, delitev in sovraštva do vseh, ki se ji ne udinjajo in ne sledijo molče njeni politiki, sovražnemu govoru in kadrovskim čistkam.

Naj spomnim na članek v tedniku Demokracija, ki je v lasti največje vladajoče stranke in kjer njen novinar zelo jasno in nazorno zapiše: »Bog je na strani bele rase. Še več, Jezus je nujno belopolit. Ker je neskončno pravičen, bo bog, očitno pravcati ksenofob, dobro poskrbel, da bodo migranti iz nepojasnjenih razlogov zboleli in umrli, kajti on pozna tak mikroorganizem, ki bo poskrbel za iztrebljanje. Božji virus je selektiven ...« Očitno rasizem postaja stanje duha in posebljajo ga vsi, ki dopustijo, da tak zapis pride v javnost. Upravičeno je lahko ljudi strah. Čas je, da Republika Slovenija sprejme zakon o prepovedi nošenja fašističnih in nacističnih simbolov ter uporabo sovražnega govora, ki je dobil domovinsko pravico v državnem zboru in na družbenih omrežjih, največkrat anonimnih avtorjev. Svoboda izražanja se konča, kjer se začne kazensko pravo. Naj bo to motiv in sporočilo odgovornim politikom, od katerih pričakujemo, da bo zakon v naslednji vladi in parlamentu ugledal luč sveta.

Spravili so se tudi na pokojnega Janeza Stanovnika, ker jih jezita njegov doprni kip ob slovenskem parlamentu in naziv »oče naroda«. Mi jim odgovarjamo s postavitvijo še enega spomenika v Novi Gorici julija 2021 in okroglo mizo o življenju in delu Janeza Stanovnika. Prefinjeno in pokvarjeno so nas oškodovali za znatna sredstva za financiranje naše dejavnosti iz proračuna. Tako postaja koronavirus le del negativne zgodbe tega leta, kakršnega v zgodovini delovanja Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije še ni bilo. Na vse izzive smo pripravljani in enotni nadaljujemo naše delo pri ohranjanju in širjenju vrednot narodnoosvobodilnega boja v Sloveniji in zunaj nje, saj smo zelo dejavni tudi na mednarodnem področju utrjevanja vrednot protifašizma in nacizma, boja proti sovražnemu govoru ter nestrpnosti do drugih in drugače mislečih.

Tako kot vi, dragi prijatelji, tudi sam pogrešam stike z ljudmi, ki so bistvo našega delovanja in poslanstva ohranjanja spomina na žrtve med drugo svetovno vojno, ki so bile zares ogromne. Tudi v teh razmerah in ukrepih za preprečitev širjenja koronavirusne bolezni ste v vseh naših združenjih po Sloveniji opravili spominske slovesnosti, obiskali grobove in spomenike padlih. Hvala za vztrajnost, humanost in vse delo, ki ste ga opravili v iztekajočem se letu, ki je bilo kot že rečeno izjemno naporno in nepredvidljivo.

Pred nami je novo leto 2021, od katerega pričakujemo veliko novosti in sprememb, predvsem konec epidemije covid-19 in sprostitve vseh ukrepov ter (novo) vlado, ki bo skrbela za državljane in nas ne bo delila po svoji podobnosti in pripadnosti. Smo država in narod, ki je sestavni del Evropske unije, temelječe na protifašizmu in protinacizmu. Smo nepogrešljivi del protifašistične koalicije, ki je premagala največje zlo prejšnjega stoletja. Zavračamo kolaboracijo in poskuse tistih, ki si prizadevajo spremeniti zgodovino druge svetovne vojne in oprati svoj greh sodelovanja z okupatorjem. Ustavno sodišče je v obravnavo sprejelo ustavno pritožbo, v kateri pritožniki izpodbijamo razveljavitev obsodbe generala Leona Rupnika. Hkrati so ustavni sodniki zadržali ponovno presojanje o Rupnikovi krivdi, ki gre po poti njegove rehabilitacije. Prepričan sem, da bo tudi v tem primeru zgodovina sama postavila stvari na svoje mesto.

Prihodnje leto bomo praznovali 80. obletnico ustanovitve Osvobodilne fronte. To bo naša osrednja programska usmeritev, na kateri temelji narodnoosvobodilni boj in ne nazadnje samostojna Republika Slovenija.

Spoštovane tovarišice in tovariši, vam in vašim družinam želim v imenu ZZB NOB Slovenije kot tudi v svojem imenu veliko zdravja, osebne sreče in optimističen pogled v prihodnost, ki je v veliki meri odvisen od vseh nas.

SREČNO

NADALJEVANJE S STRANI 1

bo nikoli dokončnega odgovora. Med umorjenimi je bilo daleč največ Judov, od enega do štirih milijonov. Za ves ta čas je bilo zabeleženih le 402.222 jetnikov in jetnic 26 narodnosti. Vpisani in označeni s številko so le tisti, ki so bili pripoznani kot »material« z »začasno pravico do življenja« in predvsem do suženjskega dela. To število je le majhen del tiste večmilijonske množice, ki se iz tega taborišča nikoli ni vrnila v človeški podobi. Večino ljudi (70 do 80 odstotkov vseh pripeljanih) so namreč že ob prihodu transportov takoj določili za uničenje in jih sploh niso vpisali, so jim

znanosti. Predvsem je bila v ozadju potreba kapitalistične in tehnološko visoko razvite Nemčije, ki je ostala brez drugih (afriških) kolonij, da razširi svoj prostor v Evropi: na slovanski vzhod. »Drang nach Osten« pa je pomenil boj zoper komunizem, ki ga je na začetni stopnji razvoja predstavljala Sovjetska zveza. Komunistične ideje pa so dobile močno (znanstveno) podlago s Karlom Marxom, ki je bil judovskega rodu, zato se je boj zoper nevarne ideje z lahkoto usmeril predvsem na Jude, ki so bili že v prejšnjih stoletjih vselej preganjani kot nosilci gospodarske in intelektualne moči ter nevarni tekmeči domačim, nemškimi odločevalcem.

– 1935; judovski učitelji ne smejo več zasebno poučevati Nejudov – 1936; Judje dobijo posebno kaznico, judovski otroci ne smejo v nemške šole – 1938). V nekaj tednih po »kristalni noči« (v kateri je bilo požganih in uničenih več kot 1000 sinagog ter 7500 judovskih trgovin) so po vsej Nemčiji aretirali in poslali okoli 30.000 Judov v koncentracijska taborišča (Dachau, Buchenwald, Sachsenhausen); iz teh taborišč so pozneje prišli SS-voditelji v Auschwitzu.

Poleg Judov je bila večina jetnikov tega in vseh drugih nemških koncentracijskih taborišč (v času druge svetovne vojne jih je delovalo okoli 1000) iz vrst političnih nasprotni-

bor (le 250.000 pobitih), medtem ko je bila Treblinka »najodličnejše taborišče« z 900.000 pobitimi Judi (W. Benz, 2000, 103).

Holokavst – mit?

Grozodejstva, ki so jih sistematično in množično izvajali tako v koncentracijskih taboriščih kot zunaj njih, da bi povečali moč naroda nadljudi in razširili prostor zanje, kažejo, da je bila takrat jasna ločnica med storilci strahotnih zločinov in žrtvami, da je bila na eni strani »pošast« in na drugi strani žrtve, ki so bile z vsemi duhovnimi in materialnimi sredstvi onemogočene, da bi svoje hrepenenje po svobodi in ohranitvi človeškega dostojanstva uresniči-

Židov« (na svoji spletni strani v odgovor R. Waltlu, vodju Judovskega kulturnega centra v Ljubljani).

Blizu zanikanju holokavsta je tudi ohranjanje nevednosti, ki je stara toliko kot nacistična grozodejstva. Za nevedne so se delali ključni nemški »producenti holokavsta«, saj so na nürnberškem procesu vsi zanimali krivdo, večina »majhnih ljudi« pa se je delala nevedne, kot poroča nemški zgodovinar W. Benz (2000, 85), ki je po poglobljenem raziskovanju holokavsta prepričan, da so »Nemci za obstoj plinskih celic in taborišč smrti vedeli, ne da bi za to hoteli vedeti«. Hotena nevednost je omogočila, da so pozneje mnogi morilci mirno živeli v svojih poklicih v ZRN ali

Suženjska vloga je bila namenjena vsem slovanskim narodom, slovenskemu pa še popolno uničenje. Večina slovenskega naroda se je temu uprla, uporniki (partizani, pripadniki OF) pa so bili označeni kot »komunisti«, zato je bil tudi slovenski krvni davek (v vseh oblikah) zelo velik.

pa pobrali vso prtljago. Po podatkih Inštituta za novejšo zgodovino je v Auschwitzu umrlo več kot 1700 Slovenk in Slovencev, v vseh nemških taboriščih pa skoraj 8000 od več kot 21.000 deportiranih; v Auschwitzu je umrlo tudi največ slovenskih Judov (430 od skupno 587), ter vsi Romi, ki so bili deportirani z okupiranega slovenskega ozemlja. Največ Judov iz Prekmurja je bilo spomladi 1944 uničenih prav v Auschwitzu-Birkenau.

Judovsko in slovansko vprašanje

Navajanje številčnih podatkov se mi zdi potrebno, ker so nujni za celovit zgodovinski spomin in ker si tudi z njihovo pomočjo lahko vsaj približno predstavljamo, kako grozljive razsežnosti je obsegalo uresničevanje načrtov očiščenja »arijske« rase vseh neprilagojenih: Judov, socialno in rasno neustreznih (duševno, telesno oviranih), Romov in zlasti politično nevarnih »za narod in državo«. Podrobni načrti so se opirali na strategijo »končne rešitve judovskega vprašanja«, ki je bila potrjena sredi morilskega množičnega delovanja 20. januarja 1942

Antisemitizem in antikomunizem sta bila orodji za obrambo interesov vladajočega razreda, cilj A. Hitlerja je bil ustvariti »nemški imperij, podoban britanskemu, ki bi temeljil predvsem na zasužnjenju Rusije« (kot ugotavlja J. Makarovič 2017).

Suženjska vloga je bila namenjena vsem slovanskim narodom, slovenskemu pa še popolno uničenje. Večina slovenskega naroda se je temu uprla, uporniki (partizani, pripadniki OF) pa so bili označeni kot »komunisti«, zato je bil tudi slovenski krvni davek (v vseh oblikah) zelo velik. Ne smemo pozabiti, da je k zmagi nad nacizmom največ pripomogla Sovjetska zveza. To zgodovinsko dejstvo je dokaz, da holokavsta ni mogoče skriti le na končno reševanje judovskega, temveč hkrati tudi slovanskega vprašanja ter ga z vidika upornosti in »nevarnosti za rajh« povezati z vsemi drugimi nacionalnostmi, katerih pripadniki so (bili) žrtve holokavsta.

Vse za »zavarovanje nemške krvi«

Takoj po razglasitvi rajha so se vzpostavila koncentracijska taborišča za vse »nevarne« (komuniste,

Auschwitz Birkenau takoj po osvoboditvi leta 1945

kov, pripadnikov in podpornikov odporiških gibanj ter sovjetskih vojnih ujetnikov. Zlasti zadnji so bili izpostavljeni najhujšim oblikam nasilja, in po ugotovitvi M. Gilberta (1989) je vsak sovjetski vojak vedel, da zanj ujetništvo pomeni smrt. Pri spominjanju na holokavst je torej treba upoštevati tudi žrtve (neposredne in posredne) genocidne prakse v odnosu do slovanskih narodov. Pomenljiva je ocena italijanskega taboriščnika Prima Levija (2003), partizana in Juda, ki opozarja na najtežji položaj teh že pri transportu v taborišča: »Slovani, zlasti če so bili Judje, so bili najbolj cenena roba, še več, bili so brez sleherne vrednosti in so vsekakor morali umreti, pa naj bo to med potovanjem ali pozneje.«

V množičnem iztrebljanju vseh neustreznih, zlasti Judov, je na območju nemškega gospodstva šlo v začetku za tehnično bolj tradicionalno pobijanje, vendar izpeljano do zadnje podrobnosti v smislu delitve dela. Tako je potekal množični pokol v Babjem Jaru pri Kijevu, kjer je ena »akcijska skupina« samo v dveh dneh (29. in 30. septembra 1941) postrelila 33.771 Judov. (Wolfgang Benz, 2000, Holokavst: 64). Ker pa je bilo klasično pobijanje premalo učinkovito in ker so bili neposredni morilci preveč obremenjeni, so začeli uporabljati plinsko metodo, ki so jo najprej preskusili prav v Auschwitzu, za tem pa je postala univerzalna in nepogrešljiva v mnogih drugih koncentracijskih taboriščih, ki so tako postale »tovarne smrti«. V največji tovarni smrti – v Auschwitzu – niso bile vse podružnice enako učinkovite, na zadnjem mestu je bila enota Sobi-

le. Vsi poskusi notranjega upora so bili skrajno brutalno zatrti, edini up je bilo protinacistično gibanje zunaj meja taborišča. Kadar pa je zunaj taborišč zmagalo spoznanje, da se je nasilju in moriji mogoče upreti, so se rojevala junaška dejanja in tudi junaki (v mnogih okoljih v Evropi). Šlo je za izključujočo izbiro med dvema možnostma: smrt ali svoboda.

Znano je, katero možnost je udejavnila večina pripadnikov in pripadnic slovenskega naroda. Že več desetletij pa smo pričre drugačnim razlagam teh dejanj, na primer partizanski upor naj bi bil pravljica, mit, laž, preprosto zločin. Z odpravo razlike med storilci in žrtvami se moralno razbremenjujejo storilci, izničujejo smrtno žrtve, preživela pa se obremenjuje s težo zločina. Preprosto se to relativistično pojasnjevanje izraža s trditvami »vsi so pobijali«, v vojni je to normalno, tudi sicer ne moremo razlikovati med nosilci dobrega in zla, ker (da) ima vsak človek v sebi tako lastnosti pošasti kot junaka.

Sprevrčanje zgodovine v sodobni Sloveniji pravzaprav nima več meja, o čemer priča tudi izjava zgodovinarja B. Brščiča, ki je 26. aprila 2017 (v TV-oddaji Sreda v sredo) med drugim naravnost zanimal holokavst: »Nemški narod je žrtev židovskega vsiljevanja in kurjenja možganov s tako imenovano holokavstologijo. ... Dejansko gre za zelo perfiden način Židov, da so želeli pravzaprav nemški um zapreti, ustvariti kolektivno krivdo in ustvariti načrt raznemčenja, razfrancozenja, razangleženja. In vzpostaviti to multikulti distopijo.« V reakciji na to zanikanje pa je holokavst označil kot »mit o šestih milijonih pobitih

drugje. Na primer od 500 moških, ki so na Poljskem pomorili najmanj 83.500 oseb, jih je bilo v šestdesetih letih zaslišanih 210, 14 obtoženih pa obsojenih na neznatne kazni.

Nevednost se v samostojni slovenski državi ustvarja in vzdržuje z izobraževanjem, medijskim delovanjem, javnim nastopanjem posameznih nosilcev politične moči. Verjetno tudi ni naključje, da mednarodni dan spomina na holokavst od začetka zaznamovanja v Sloveniji (2009) ni deležen ustrezne medijske pozornosti: za vsakoletno slovesnost ob tem dnevu, ki jo pripravi koordinacijski odbor žrtev vojnega nasilja pri ZZZB za vrednote NOB Slovenije, prek javne Televizije Slovenija ljudje izvejo le v kratki vesti. Pa se državljanov te države tudi ta mednarodni dan še kako tiče, o čemer končno govori tudi podatek, da je bilo ob tem dnevu v letu 2019 v Sloveniji kar štirideset različnih prireditev!

Zakaj je treba razkrivati vsestranske razsežnosti holokavsta in zakaj ga ne smemo pozabiti? Odgovor, ki ga je v knjigi Potopljeni in rešeni zapisal Primo Levi, ima v sedanosti še večjo težo kot v osemdesetih letih 20. stoletja: »Ni lahko, niti prijetno raziskovati tega brezna zlobe, vendar mislim, da je to treba storiti, kajti tisto, kar je bilo možno zagrešiti včeraj, bo lahko kdo spet poskusil jutri in bo morda zadevalo nas ali naše otroke.« Ta »jutri« se v posamičnih primerih že dogaja z razgrajevanjem demokratične ureditve, s krepitvijo avtokracije, s povečevanjem brezbriznosti najbolj odgovornih svetovnih voditeljev do neprekinjenih grozodejstev in nasilja nad večino ljudi po svetu in doma.

Vhod v taborišče Auschwitz v mestu Oświęcim

na konferenci ključnih oblastnikov v državnem aparatu v kraju Wannsee blizu Berlina in je zajemala razvejen sistem vzpostavitve in delovanja institucionalnih mehanizmov nasilja v iztrebljanju »podljudi«.

Torej ni šlo za neko naključno, nesmiselno, temveč v celoti za zelo premišljeno, racionalno delovanje, ki se je opiralo na različne družboslovne, naravoslovne in tehnične

socialne demokrate), z vrsto zaporednih prisilnih antisemitskih ukrepov pa so se začeli uresničevati načrti za množično čiščenje, zoževanje družbenega prostora za Jude (odstranitev političnih nasprotnikov in uradnikov judovskega porekla iz javnih služb, omejitev deleža judovskih učencev v šolah; prepoved porok med Judi in Nejudi zaradi »zavarovanja nemške krvi«

DOGODKI – V Občini Turjak v Italiji

»Nacifašizem ne ugaša – še vedno je med nami«

»22 maggio '44 la battaglia di Peter nel, quando il Collio s'infiamma di ciliegie e di sangue« – »22. maj 1944 bitka pri Peternelu, ko so bila Brda vnetja s češnjami in krvjo«. Tako je naslov razstavi, ki je luč uzrla v italijanskem Turjaku (Turriaco) in ki prav v času revizij zgodovine znova opozarja na težke krvave čase našega ozemlja. Dvojezično razstavo bomo, tako sta občinskim kolegom v Turjaku in organizatorjem razstave obljubila župan Franc Mužič in podžupan Žarko Kodermac, v prihodnje gostili tudi v občini Brda.

ANPI – italijansko nacionalno združenje partizanov je z razstavo želelo opozoriti na divji povračilni ukrep okupatorja, ki je v bitki z jugoslovanskimi in italijanskimi partizani na območju Peternela oziroma Brd utrpel velike izgube. Mladi turjaški župan Enrico Bullian je odločitev pojasnil: »Gre za premalo znano epizodo upora, ki je obenem pokazatelj resničnih odnosov med različnimi nacionalnimi komponentami osvobodilnega gibanja, pa tudi ponarejanja vztrajne propagande našega časa. Zato smo se v občinski upravi občine Turriaco odločili prispevati k ponatisu razstave o bitki pri Peternelu v dvojezični različici (italijanski in slovenski).«

Razstava vsebuje besedila zgodovinarja in nekdanjega krminskega župana Luciana Patata, pomemben prispevek z zamislijo in grafiko pa

je dal arhitekt Bruno Cucit. Razstava vključuje potek zgodovine od prvih partizanskih formacij na tem območju, izstopajočih trenutkov do nekaterih pomembnih biografij, denimo skoraj legendarnega poveljnika divizije Garibaldi Natisone Maria Fantinija, bolj poznanega pod nazivom Sasso.

Govorniki ob odprtju razstave

Posodobljeni ponatis razstave je nastal na pobudo ANPI – Pokrajinskega odbora v Gorici in s podporo Coop Alleanza 3.0, prevzema pa pomembno zgodovinsko vrednost v sodobnem poskusu očitne pomena upora proti okupatorju in predhodnih protijugoslovanskih pristopov. Razstavo si bodo, kot so napovedali v Turjaku, prav zato ogledale predvsem mlajše generacije.

Slavnostnega odprtja razstave so se udeležili predstavniki krajevnih odborov Zveze borcev za vrednote NOB Dobrovo, Medana in Kojsko, predsednica Območnega združenja borcev za vrednote NOB Nova Gorica Katjuša Žigon, podžupan Žarko Kodermac in župan Franc Mužič. Slednji trije so prisotne tudi na-

govorili in toplo pozdravili pobudo. »Na nas je, da ohranjamo živ spomin in vse generacije opominjamo, da se tovrstni dogodki ne smejo več ponoviti. Med nami morata kraljevati mir in medsebojno sodelovanje, ki je v preteklosti pripomoglo k uspešnemu uporu zoper okupatorja.« je bilo glavno sporočilo prisotnim.

Erika Koncut

OBLETNICA – Spominsko obeležje

Rdeči kaplan Jože Žabkar

Pred 110 leti rojeni Jože Žabkar - Alojzij je večino svoje življenjske energije, predvsem v času službovanja od leta 1941 do 1969 v Črnomlju, pustil Beli krajini in jo podarjal Belokranjcem. Bil je izjemen človek, iskrič, domišljen domoljub, pesnik, pisatelj, kronist in zgled pristnega, globoko čutečega in ozaveščenega ljudskega duhovnika. Tudi v času hudega narodovega boja za biti ali ne biti je ostal samozavesten Slovenec, veroval je v tisto, kar smo in moramo kot narod ostati. Predan je bil zamisli o svobodi in zvestobi do domovine in se je bojeval za pravičnost, svobodo in mir. Posebno močno je doživljal osvobodilni boj v Beli krajini. Med belokranjskimi partizani je njegovo ime postalo pojem.

Jože Žabkar Alojzij je po končanem študiju bogoslovja v letu 1937 prišel v Metliko, nato je odslužil vojaški rok, po vrnitvi pa opravljal naloge direktorja vajeiškega doma v Ljubljani. Italijani, ki so takrat že okupirali Slovenijo, so ga zaradi naprednih idej odstranili iz službe in ga nameravali internirati. Zaradi povezave z Osvobodilno fronto so mu grozili tudi iz ljubljanskih cerkvenih krogov. Tedanji visoki komisar za Ljubljansko pokrajino Grazioli je dognal, da je rdeči kaplan, imenovali so ga cappelano rosso, ter da domnevno vpliva na vajeince in jih usmerja v partizane. Rešitev zanj je bila 22. oktobra 1941 odhod v Črnomelj, kjer je potem služboval do leta 1969.

Vsa vojna leta je Žabkar sodeloval v osvobodilnem boju kot krščanski socialist, sodeloval je z enako mislečimi, na primer z Edvardom Kocbekom, Tonetom Fajfarjem in drugimi udeleženci NOB. Srečeval se je tudi z Borisom Kidričem in njegovimi sodelavci, ki so prihajali v Belo krajino ali tam delovali.

Ostal je zaveden Slovenec. Ni bil izdajalec in ne spreobrnjenec.

Kot duhovnik je skrbel za dušno pastirstvo na osvobojenem ozemlju, obiskoval ranjence in umirajoče borce, spodbujal žive, pokopaval mrtve in zavezoval ljubeče pri partizanskih porokah. Kot učitelj je učence v šolah, tudi na partizanski gimnaziji v Črnomlju, učil ljubezen do domovine in privrženosti osvobodilnemu boju. Sodeloval je z Versko komisijo SNOS-a, ki je v letih 1944/45 delovala v župnišču v Črnomlju in skrbel za strpejši odnos med takratno ljudsko oblastjo in Cerkvijo.

Gospod Žabkar je večino svojega življenja posvetil tudi literarnemu ustvarjanju. Posvečal se je predvsem socialnemu vprašanju. Napisal je več kot tisoč pesmi in jih izjemno veliko posvetil narodno-osvobodilnemu boju, partizanom, njihovim enotam in ohranjanju slovenskega naroda. 75 njegovih partizanskih pesmi je izšlo v tiskani zbirki Brevir moj v travi leta 1981. Od leta 1931 do svoje smrti je pisal tudi prozo in dnevnik, v katerega je zapisoval dogodke, njihovo pomembnost, o življenju prebivalcev, tudi gospodarska in politična dogajanja doma in po svetu. Predvsem Belokranjcem je zapustil neprecenljivo zgodovinsko dediščino, ocenjeno na več kot dva tisoč tiskanih strani.

Belokranjcem, posebno članstvu borčevske organizacije, so vse do danes ostali lepi spomini nanj in na njegovo delo. Da pa spomin nanj ne bi zamrl in tudi zato, ker je gospod Žabkar v svojem življenju zastopal vrednote, ki so osnova delovanja tudi borčevske organizacije (svobodoljubje, domoljubje, humanizem, socialna pravičnost, solidarnost, enakopravnost, tovarištvo), je Združenje borcev za vrednote NOB Črnomelj že leta 2009 dalo pobudo, da se mu v Črnomlju postavi spominsko obeležje – Cerkev je temu nasprotovala – kar se je ob veliki udeležbi občanov 17. septembra 2020 tudi uresničilo.

Jože Strmec

Dr. Martin Premk

»Spoštovana oblast«

Za trenutne oblasti so za vse težave itak krivi državljani, zdaj že zaradi tega, ker je ne »spoštujemo«. Ni več dvoma, da še nikoli v zgodovini samostojne Slovenije nismo imeli tako brezobzirne in sprevržene oblasti, kot jo imamo zdaj. Ko že kaže, da je bilo doseženo dno, trenutna oblast vedno najde način, kako iti še globlje. Očitno smo res dobili takšno oblast, v kateri so se zbrali samo ljudje, ki jim je mar le za lastne koristi, pa četudi je za to treba prodati celo državo, vključno z rekami in gorami.

Po zgledu zločinskih ali politično zločinskih organizacij iz prejšnjega stoletja so v »najbolj poštene strani« v svojo vladno zbrali le ljudi brez kakršnih koli darov, znanja ali pokončnosti, zato da se z njimi lahko preprosto upravlja in da so vsi podvrženi pokvarjenosti in brezobzirnosti. S takšnimi osebami na vrhu države se poleg kraje še dolgo-ročno in načrtno ubija samospoštovanje celotnega naroda in občutek domoljubja pri ljudeh. Ko ljudje vidijo, kakšni obrazi so priplaval na površje ob takšnem načrtnem slabem izboru, kjer ne znanje, ne izobrazba, ne trdo delo, še najmanj pa poštenje niso nič vredni, postanejo razočarani in začenejo sovražiti svojo domovino. Dobijo občutek manjvrednosti in hlapčevanje tujcem, začenejo jo dojemati kot nekaj vsakdanjega oziroma celo zaželenega. Ker v današnjem času ni več treba dežele zapesti z vojaško silo kot v prejšnjem stoletju, se tako iz ljudi naredijo miselni sužnji, ki ubogajo vsak ukaz iz tujine, iz dežele pa novodobno kolonijo. Ker trenutnim oblastnikom ni dovolj le grabljenje za lastne koristi – ali pa ravno zaradi tega – so odločeni lastni narod še poniževati, žaliti, hujskati in mu ukinjati že pridobljene pravice in svoboščine. Vrhunec sprevrženosti pa pride, ko razkušana poveljnica vojnega pohoda proti »smrtonosni kugi« razloži, da je bojni pohod neuspešen, ker »mlade države nimajo tradicije spoštovanja vlade, kar je nepremostljiva ovira, ko vlada pričakuje sodelovanje«. Glede na to, da »velespoštovana« gospa poveljnica ne spoštuje niti lastne stroke, ji seveda ne more biti jasno, da si ustanove ali osebe spoštovanje ali visoko vrednotenje pridobijo z lastnim delom, zgledom in odnosom do drugih, posebno pa do podrejenih. Spoštovanja ni mogoče zahtevati od nikogar, vsak človek ali ustanova si mora spoštovanje sama zaslužiti. Kar se lahko temelji le na tem, da se v osnovi spoštuje tudi vse druge.

Zdaj pa bi po desetletjih žaljenja in poniževanja ljudi, ropanja in plenjenja, uničevanja vrednost, laganja, pljuvanja po lastni zgodovini in lastnih ljudeh prav tisti, ki so v tem najbolj prizadevni, želeli, da se jih »spoštujemo«. Naj spoštujemo poslanca, ki izjavlja, da je »narod glup«, in ki bi za svojo poslansko plačo, denar in koristi šli v povezavo tudi s hudičem? Naj spoštujemo predsednika države, našega »Miškota«, ki »ne želi biti moralna avtoriteta«, ki ne zna početi drugega kot uklanjati se drugim in nastavlja se kameram, povrh pa se še klanjati fašističnim ponaredkom zgodovine? Ne da ga ne spoštujemo, sploh ga ne potrebujemo. Naj spoštujemo cerkvene dostojanstvenike, ki ljudi zmerjajo z »nemškimi ovčarji«, sami pa v denarnih poneverbah v žepe trpajo milijone denarja neukih ljudi? Naj spoštujemo vladno, ki prezira lastne državljane, boj proti epidemiji pa vodi nestrokovno, neustrezno, stihijsko, zraven pa po načelu »ni važno, da je pismen, važno je da je naš« povsod nastavlja svoje dvomljive strokovnjake? Vse z namenom, da so bo dokončno razprodalo, kar se še lahko proda, in da bodo žepi posameznikov ali posameznih strank še bolj polni. Če ta vlada, ki je

Predsednika države žal še nekaj časa ne bo mogoče izvoliti na novo, zato lahko upamo, da bomo iz tega brezna lahko začeli lesti tudi tako, da čim prej dobimo novo vladno.

samo vrh brezobzirnosti in napuha v tej »mladi državi«, želi spoštovanje ljudi, naj naprej ona naredi to, kar si želijo od drugih in izkažejo spoštovanje do svojih državljanov. Predvsem s tem, da jih začne voditi z lastnim zgledom in začnejo delovati v dobrobit ljudi, ne pa zgolj v korist lastnih žepov ali celo žepov tujcev.

Pod trenutno vladno in pod trenutnim predsednikom države tega prav gotovo ni mogoče pričakovati. Predsednika države žal še nekaj časa ne bo mogoče izvoliti na novo, zato lahko upamo, da bomo iz tega brezna lahko začeli lesti tudi tako, da čim prej dobimo novo vladno. V njej morajo biti taki ljudje, ki naprej spoštujemo lastno zgodovino, saj brez samospoštovanja ne moreš spoštovati tudi drugih. Toda ni težava v »mladi državi«, saj je bila Slovenija država že pred osamosvojitvijo. Po osamosvojitvi pa so bile vse osnove državnosti ali državniške tradicije poteptane skupaj s skoraj vsemi drugimi človeškimi vrednotami in znanjem. Težko bo spet doseči, da bodo ljudje spoštovali svojo oblast, trenutne vlade, ki je samo kazalnik dna, ki smo ga dosegli v tridesetih letih. Pa tudi nobene naslednje, če se ne bo sama dokazala s svojim delom in spoštovanjem do svojih državljanov.

V METEŽU ZGODOVINE – Drugi AVNOJ

Lastna pot v socializem

Dr. Jože Pirjevec

Od trenutka, ko je Josip Broz - Tito stopil na čelo KPJ leta 1937, je imel jasen program: uničiti kraljevino Jugoslavijo in jo zamenjati z zvezno državo, ki bo odražala etnično raznovrstnost južnoslovenskega območja in težila k enemu samemu cilju – socializmu pod vodstvom KPJ.

Ko je izbruhnila druga svetovna vojna in je Jugoslavija postala žrtev nacifašističnih sosedov, se mu je zdelo, da je napočil pravi trenutek za uresničitev tega načrta, saj je menil, da bo tragedija, ki je prizadela jugoslovanske narode, povzročila mogočno ljudsko reakcijo. Ta bo zagotovila uresničitev dveh epohalnih dejanj: boljševiško revolucijo in narodno osvoboditev.

Tu pa se je zapletlo. Stalin je v strahu, da ne bo vznemiril Hitlerja, s katerim je avgusta 1939 sklenil pogodbo o nenapadanju, z velikim nezadovoljstvom gledal na Titovo borbenost. Bil je pripravljen sprejeti razkosanje Jugoslavije, obenem pa je bil skeptičen glede revolucionarnih načrtov KPJ. Ko pa se je 22. junija 1941 kljub njegovi previdnosti začel nemški napad na Sovjetsko zvezo, se je delno premislil. Znova je priznal obstoj Jugoslavije, ni pa se odpovedal odklonilnemu odnosu do Titovih revolucionarnih načrtov. Podpiral je narodnoosvobodilni boj, saj ga je videl kot koristno pomoč Sovjetski zvezi, še vedno pa je trdil, da čas za udejanjanje ideoloških ciljev KPJ ni primeren. Tokrat iz novega strahu – bal se je namreč, da se bo zameril Zahodu, katerega zavezništvo je potreboval. Kaj bi se zgodilo, če bi Britanci in Američani začeli sumiti, da namerava drugo svetovno vojno izkoristiti za širjenje komunizma v Evropi?

Stalin je v strahu, da ne bo vznemiril Hitlerja, s katerim je avgusta 1939 sklenil pogodbo o nenapadanju, z velikim nezadovoljstvom gledal na Titovo borbenost. Bil je pripravljen sprejeti razkosanje Jugoslavije, obenem pa je bil skeptičen glede revolucionarnih načrtov KPJ.

Tako se je zgodilo, da je Tito s svojimi ambicioznimi načrti ostal povsem sam, ker so zahodnjaki v izbiri med partizani in četniki Draže Mihailovića stavili na slednjega. Zaradi razmaha, ki ga je medtem dobilo partizansko gibanje, pa ga to ni potrla. Kljub nadvse težkim razmeram, v katerih se je znašel, saj je imel opraviti z Nemci, Italijani, Bolgari, četniki, ustaši in drugimi kvizlingi, je vztrajal pri viziji nove zvezne in socialistične Jugoslavije. Temelje tej državni skupnosti je postavil že na prvem AVNOJ-u, sklicanem v Bihacu konec leta 1942. Šlo je za protifašistično skupščino narodov Jugoslavije, ki naj bi oblikovala svojo vladno in s tem vzela legitimnost kraljevi vladi v izgnanstvu, s katero so imeli diplomatske odnose tako zahodnjaki kot Sovjetska zveza. Zaradi obzora do slednje, ker da ji ne gre delati težav na mednarodnem polju, pa se Tito v Bihacu ni odločil za ta pogumni korak. Naslednje leto v Jajcu, kjer je 29. novembra sklical drugi AVNOJ, pa ni bil več priprav-

ljen na popuščanje. Za sabo je imel travmatično, a po svoje zmagoslavno izkušnjo na Neretvi in Sutjeski, ki mu je dala samozavest, pa tudi prvo mednarodno priznanje in celo materialno pomoč Velike Britanije in ZDA. V tem okviru je Tito sklenil, da Moskve ne bo preventivno obveščal o sklepih, ki naj jih sprejme drugi AVNOJ, namreč o dokončnem prelomu s staro Jugoslavijo in oblikovanju nove, ki naj bi ji

Drugo zasedanje Avnoja v Jajcu

načeloval on sam. Ta drzna poteza je Stalina spravila v bes, saj se mu je zdelo nesprejemljiva prav v času, ko naj bi se v Teheranu srečal s Churchillom in Rooseveltom in se z njima dogovoril, kako zadati končni udarec Hitlerjevi Nemčiji.

Drugi AVNOJ je sicer razglasil suverenost nove Jugoslavije, toda gradil jo je na predpostavki, da je narodnoosvobodilni boj plebiscit za boljševistično revolucijo. To prepri-

čanje je gojila majhna skupina profesionalnih revolucionarjev, ki so same sebe videli kot avantgardo proletariata in se imeli, sklicevaje se na marksizem, za interprete »znanstvenega« razumevanja zgodovine. Pri tem pa se jim ni zdelo potrebno, da bi o svojih načrtih obvestili jugoslovanske narode. Drugi AVNOJ je de facto odpravil monarhijo, obljubljal federalno ureditev države, ničesar pa ni odločil o njenem socialnem ustroju in upravi, ki naj bi na papirju odražala demokratično voljo ljudstva. Tudi ni predvideval mehanizmov, s katerimi naj bi ta demokracija prišla do izraza. Izhajajoč iz svojih dogmatičnih usmeritev so Tito in njegovi tovariši po zmagi zastavili avtokratično politiko, ki je kmalu privedla do njihovega dokončnega razkola s Stalinom, a tudi do iskanja lastne, »jugoslovanske« poti v socializem. Šlo je za eksperiment, ki je bil enkraten v zgodovini, saj je v polemiki z »azijatskim« sovjetskim režimom skušal ustvariti socializem, sloneč na »evropski« tradiciji, in doseči znotraj enopartijskega

sistema neposredno demokracijo. Ker pa je do razpada avnojske Jugoslavije težnja slonela na programu, ki so ga oblikovale partijske elite in ga skušale uresničiti z vrha navzdol, ni imel uspeha. 29. november 1943 tako spominja na ambiciozen, s humanizmom prežeti družbeni podvig, ki pa je ostal utopičen, ker je bil prevelik razkorak med njim in etnično razklano, gospodarsko šibko in v mnogih pogledih nerazvito jugo-

slovansko družbo. Tito je s svojim uporom Stalinu zadal smrtni udarec Sovjetski zvezi in »realnemu socializmu«, toda z enopartijsko disciplino drugega AVNOJ-a tudi svoji Jugoslaviji.

Zgodilo pa se je nekaj nepričakovane. Britanci in Američani, ko so se še kako dobro zavedali, kako koristno je partizansko gibanje na Balkanu, saj je na tem območju zadrževalo vrsto sovražnih divizij, so drugi AVNOJ sprejeli brez velikih zadržkov, čeprav so še vedno upali, da bo mogoče rešiti prestol kralja Petra II. in s tem v novi Jugoslaviji ohraniti nekaj svojega vpliva. Ko je Stalin opazil, da sklepi, sprejeti v Jajcu, ne škodijo njegovim odnosom z zahodnimi zavezniki, se je tudi sam odpovedal zadržanemu odnosu do partizanskega gibanja. V Bosno je poslal svojo vojaško misijo, začel tudi sam podpirati partizane z orožjem in pozneje, ko je septembra 1944 postalo jasno, da ima zaradi kapitulacije Romunije in Bolgarije Balkan in Podonavje v svojih rokah, sklenil celo priskočiti Titu na pomoč. Na začetku oktobra je Rdeča armada vdrla v Srbijo in jo skupaj s partizani osvobodila. Ko se je Tito zavedel, da ima Stalina na svoji strani, je tudi do Zahodnjakov postal bolj popustljiv, toliko bolj, ker se je poleti 1944 znašel pod njihovo zaščito na Visu. Naredil je preobrat, saj se je začel pogovarjati s kraljevo vlado, ki se je s Hrvatom Ivanom Šubašičem odpovedala Draži Mihailoviću. Zato da za novo Jugoslavijo pridobi priznanje Zahoda, je proti koncu leta celo sklenil sporazum s Šubašičem o sklenitvi skupne vlade, do katere je res prišlo marca 1945. Toda šlo je samo za dimno zaveso, saj so komunisti v rokah obdržali vso oblast. To je potrdila tudi ustavodajna skupščina, sklicana proti koncu leta 1945, ki je s svojim prvim odlokom odpravila monarhijo. Nastala je Ljudska republika Jugoslavija.

SPOROČILA – Izjava za javnost

Podpora zavezništvom civilne družbe

Predsedstvo Zveze združenj borcev za vrednote narodnoosvobodilnega boja (ZZB NOB Slovenije) podpira zavezništva civilne družbe, ki se borijo za demokratično in pravično Slovenijo. V ZZB NOB Slovenije se zavzemamo za ohranjanje vrednot pravičnosti, solidarnosti, enakopravnosti in medsebojnega spoštovanja, za katere so se bojevali pripadniki narodnoosvobodilnega boja in številni zanje žrtvovali tudi svoje življenje.

Opažamo, da je še 75 let po zmagi nad fašizmom in nacizmom treba angažirano poudarjati pravice vseh ljudi do življenja v demokratični, solidarni, odgovorni, socialni, pravni in pravični državi. Vedno znova se obujajo ideologije sovraštva in zla, ki so zatočišče našle v vrstah neonacističnih in neofašističnih skupin, te pa javnost še vedno provocirajo z uporabo totalitarnih simbolov. V ZZB NOB Slovenije menimo, da se mora demokratična država Slovenija postaviti ob bok vsem tistim državam, ki so prepovedale uporabo neonacističnih in neofašističnih simbolov.

V času, ko se naša država ukvarja z največjo zdravstveno krizo v svoji zgodovini, pozivamo politične oblasti, da se z vsem svojim znanjem in operativnostjo usmerijo v pomoč obolelim in vsem, ki trpijo za posledicami krize zaradi epidemije covid-19. Opozarjamo vse politične dejavnike, da so za uspešen spopad

z virusom potrebni enotnost, vzajemno zaupanje med vlado in opozicijo, med zdravstveno stroko in civilno družbo ter izogibanje izkoriščanju ukrepov za obvladovanje epidemije v smeri ukrepov za represijo nad prebivalci. V sedanjih razmerah se najbolj potrjujejo vrednote solidarnosti, tovarištva, iskrenega sodelovanja, za katere se zavzemamo v ZZB NOB Slovenije. Podpiramo vse strokovno utemeljene dejavnosti za zaježitev epidemije in obvladovanje covid-19 in pozivamo vsa združenja ZZB k aktivnemu zavzemanju za spoštovanje ukrepov v svojih okoljih. Odločno pa nasprotujemo vsem tistim oblastnim dejanjem, ki v teh kritičnih dneh netijo sovraštvo, nezaupanje in strah. Nasprotujemo vsem tistim dejanjem, ki preusmerjajo pozornost javnosti in odgovornih od spopadanja z epidemijo.

Zavedamo se, da je zdaj na preizkušnji sposobnost sočustvovanja in medgeneracijske solidarnosti, zato se pridružujemo številnim organizacijam in skupinam civilne družbe, ki se borijo za demokratično in pravično Slovenijo. Za državo blaginje vseh njenih prebivalcev! Za skupnost enakopravnih ljudi, ki je padli partizani, aktivisti in umrli taboriščniki niso dočakali! Danes, ko se zdi, da je na preizkušnji naše preživetje, je spoštovanje človekovega dostojanstva še toliko bolj pomembno.

Predsedstvo ZZB NOB Slovenije

Mednarodni dan študentov

Nacistične sile so 17. novembra 1939 zavzele študentske domove današnje Karlove univerze v Pragi. Ob mednarodnem dnevu študentov se spominjamo tistih strašnih dogodkov, ko je življenje izgubilo devet študentskih voditeljev, približno 1200 študentov pa je bilo izgnanih v koncentracijska taborišča. Spomin na vse te študente, ki so bili žrtve največjega zla 20. stoletja, moramo ohranjati tudi danes, ko se avtoritarne oblasti z neverjetno hitrostjo širijo po vsej Evropi. Mladi so gonilo razvoja, nosilci kritičnega mišljenja, in prav mladi so tisti, ki so se skozi zgodovino venomer upirali enoumju in avtoritarnim oblastem. Veliko študentov in dijakov je delovalo tudi v partizanskem gibanju, ki je uspešno premagalo nacizem in fašizem in zagotovilo svobodo v Sloveniji.

Gregor Gulič

Poslanica varuha človekovih pravic

Ob mednarodnem dnevu človekovih pravic, ki smo ga zaznamovali 10. decembra, je varuh Peter Svetina v poslanici med drugim zapisal, da ta čas prinaša tudi trenutek za razmislek. Pa ne le o pomenu in razumevanju naših pravic, ampak tudi o naših vrednotah in naši kulturi, ki jo z njimi povezujemo – kulturi strpnosti, kulturi sprejemanja in dialoga, kulturi vključevanja in ne nazadnje tudi kulturi medsebojne komunikacije:

mogli in zgradili svet, kakršnega si želimo – ki je bolj odporen, pravičen in trajnosten, pa bomo morali še naprej aktivno vlagati v ukrepe za odpravo teh vrzeli in ne nazadnje na prvo mesto znova postaviti strpnost, toleranco, sočutje in človečnost. Čeprav se v tej izkušnji včasih počutimo same, pa vendarle nismo ločeni in izolirani, smo del večje človeške izkušnje, za katero si srčno želim, da nas ne bi tako delila, ampak bolj povezovala.«

V SPOMIN

Dr. Zora Konjajev (1921–2020)

Slovensko partizansko zdravstvo – veličastno poglavje v zgodovini NOB

V Ljubljani smo se konec novembra poslovili od partizanke, znanstvenice, zdravnice, častne meščanke Ljubljane in pionirke slovenske pediatrije, dr. Zore Konjajev. Rodila se je 21. decembra 1921 na Ptuju materi Alojziji Čubej in očetu Albinu Stritarju, učitelju in glasbeniku.

Po končani klasični gimnaziji se je vpisala na medicinsko fakulteto v Ljubljani. Takoj se je vključila v mrežo Osvobodilne fronte. Skrbela je za ilegalno zdravljenje ranjenih partizanov in aktivistov OF, zbiranje sanitetnega materiala in širjenje informativnega materiala OF. Okupator je s pomočjo izdajalcev odkril njeno delovanje. Z devetmesečno hčerko Cvetko je na hitro zapustila Ljubljano in se nato štiri mesece prebivala v Belo krajino. Spotoma se ji je pridružila še sestra Zdenka z otrokom. 19. februarja 1944 so prišli v Črnomelj na osvobodeno ozemlje. Tam je bila kot študentka medicine z opravljenimi šestimi semestri dodeljena v civilno bolnišnico OF Kanižarica pri Črnomlju, ki jo je vodil dr. Tone Cizelj. V tej bolnici so sprejemali bolnike z različnimi poškodbami, tudi otroke, kar je bila zanjo velika življenjska šola.

7. novembra 1944 so bili sprejeti v bolnišnico štirje visoki častniki

končala študij medicine. Med študijem je spoznala profesorja dr. Aleksandra Konjajeva, strokovnjakom za mikrobiologijo, in se poročila z njim. Diplomirala je leta 1948, doktorirala pa 1974. leta. Zaposlila se je leta 1949 na Pediatrični kliniki v Ljubljani, se specializirala za pediatrijo ter v Zagrebu leta 1954 opravila specialistični izpit. Leta 1979 jo je Medicinska fakulteta v Ljubljani izvolila za redno profesorico pediatrije. Zora Konjajev se je povsem posvetila svojemu zdravniškemu poklicu in znanstvenemu delu na področju pediatrije in porodništva. Na Pediatrični kliniki je bila vodja prvega regionalnega centra za nedonošenčke, ki ga je ustanovil UNICEF. Center je deloval tudi kot demonstracijski center za izobraževanje zdravstvenih delavcev v neonatologiji za vso Jugoslavijo. V neonatalni stroki se je izpopolnjevala v Franciji, Švici, Rusiji in Češki ter na številnih mednarodnih kongresih.

Zora Konjajev pa je poleg znanstvenega in zdravniškega dela opravila tudi zgodovinsko delo javnega prikaza partizanske sanitete. Njeni številni članki, knjižice, intervjuji, javni nastopi na televiziji in raznih prireditvah ter predavanja v šolah dokumentirano opisujejo delova-

segle. Volilno pravico smo v Sloveniji dobile že med vojno, po njej pa je bila uzakonjena tudi v Jugoslaviji. Zato se moramo zavedati, da je to, kar smo dosegli v Sloveniji, nepremisljivo s svetom. Te pravice in dolžnosti je Zora zagovarjala tudi kot aktivna članica društva Dobrič. S svojim osebnim delom tako med vojno kot po njej in vse do svoje

smrti teh vrednot ni samo zagovarjala, ampak jih je tudi dejansko živela.

Vsem nam je bila za vzor, saj je dejavno spremljala družbeno dogajanje, se nanj odzivala, vseskozi je opozarjala na tolerantno sožitje med ljudmi in ga tudi upoštevala. Zato jo bomo zelo pogrešali. Herojska Ljubljana se ji je dostojno poklonila.

Julijana Žibert

PESEM

Niko Šturm - Tarzan

*Ta duh, ki ne umre, močan
med slovenskimi duhovi valovi,
od Nanosa do Snežnika v dan krasan,
čez Lozo, Senožče do Divače v dalj žari.*

*A glej, kako so fašisti se ga bali,
ko za partizanom Tarzanom so se pognali,
na svetem mestu pri rakuliški cerkvi
so krut zločin mu prizadali!*

*Rane iz sovražnih krogel prehude so bile.
»Živega me ne smejo ujeti,« si Tarzan
govori,
čez Lozo še enkrat oči svoje upre
in smrtno krogljo v srce požene si.*

*Za narod svoj pa do takrat je vdan
s Triglavom in Svarunom,
s Travnikom in Perunom
širil tu OF čez gozdove pivške ves predan.*

*A heroji v srcu naroda ostanejo,
nihče jih tam izbrisati ne more,
ko Rakulik na pomlad ozeleni,
iz Loze Tarzanov se duh v pticah oglasi.*

*Naše korenine so s predniki nam prepletene,
s pogumom njih v srcih nam vznesene,
njih moč botruje nam iz krvavečih ran,
za bodočnost našo bila njih žrtev ni
zaman.*

Ana Horvat

Zora Močnik in dr. Tone Cizelj leta 1944 v Kanižarici

glavnega poveljstva in komandant France Rozman - Stane. S skrajnimi napori so komandantu Stanetu, ki je bil težko ranjen, skušali rešiti življenje. V kirurški ekipi je bila Zora Močnik inštrumentarka, operater je bil glavni kirurg NOV dr. Bogdan Breclj, asistiral mu je dr. Pavel Lunček. Pri reanimaciji so sodelovali še dr. Lavrič, dr. Novak ter drugi domači in zavezniški zdravniki. Komandant je operacijo preživel, vendar je kmalu potem umrl, ker so bile poškodbe prehude in po pripovedovanju Zore Konjajev zaradi velike izgube krvi. Marca leta 1945 je bila Zora s hčerko v skupini 2740 žensk, otrok in starejših z zavezniškimi letali evakuirana v Kaštele pri Splitu. Tam je v begunskem oporišču SNOS delala kot sanitetna referentka. V Ljubljano se je vrnila v juniju leta 1945. Njen mož Cveto Močnik - Florjan, diplomirani pravnik ter državni reprezentant v smučanju in kajakaštvu, je leta 1943 na Golobarju na Tolminskem padel v težkih bojih z italijanskim okupatorjem. Pozneje je bil odlikovan z redom narodnega heroja.

Poleti 1945 je Zora skupaj z drugimi medicinci odšla v Beograd, da je

nje 260 konspirativnih partizanskih bolnišnic, od katerih je okupator odkril po izdaji le dve, ter zdravljenje 22.000 ranjencev, med katerimi so bili tudi zavezniški letalci, ki so se rešili nad našim ozemljem, nekateri ranjenci pa so bili tudi iz sovražnih enot. Ta njena dela o partizanski saniteti so postala trajen spomenik in dokaz humanizma, zvestobe narodu in junaštva slovenskih zdravnikov in zdravstvenega osebja, ki so in bodo ostali simbol največje vrednote narodnoosvobodilnega boja – boja za preživetje človeka. To je Zora izpričevala s svojim delom med vojno in po osvoboditvi. Bila je živa glasnica partizanske sanitete v Sloveniji. Imela je neverjetno širino duha tako v stroki kot pri delu v ZZB NOB ter moč in sposobnost prepričevanja ljudi, predvsem mladine, o najveličastnejši epopeji partizanske narodnoosvobodilne borbe. Povsod je bila dobrodošla in spoštovana sogovornica.

Že med narodnoosvobodilnim bojem je razumela vlogo žensk v družbenem življenju, vselej je zastopala pravico žensk do enakih pravic in dolžnosti. Večkrat je poudarjala, da smo ženske v Sloveniji veliko do-

KOLUMNA

Jože Poglajen

(Nes)podobnosti

Profesor zgodovine Eric Hobsbawm v knjigi Čas skrajnosti opisuje dvajseta in trideseta leta prejšnjega stoletja kot čas, ko je politična desnica v Evropi skoraj povsem izrinila vrednote in institucije liberalizma, ki so se razvile od prosvetljenstva. Upravljanje države, zavezano ustavnim in na pravo temelječi vladavini ter državljanjskim pravicam in svoboščinam, vključno s svobodo govora in zborovanja, so zamenjale različne oblike avtoritarnega vladanja. V tem času so po Evropi razpustili 17 parlamentov, nemška okupacija pa jih je temu dodala pet. Najdlje v tem procesu sta prikorakala italijanski fašizem in še bolj nacizem v Hitlerjevi Nemčiji.

Zdi se, da se nekaj podobnega dogaja tudi danes v nekaterih državah, ki so sicer članice EU ali vsaj kandidatke, in so torej s pogodbo zavezane omejenim liberalnim vrednotam. Resda (za zdaj) ne ukinjajo parlamentov, temveč avtoritarne težnje uveljavljajo po ovinkih. Najbolj odkrito to počnejo na Poljskem in Madžarskem. Odkar so oblast prevzeli janševiki, se jima pridružuje tudi Slovenija. Bolj zakrito in na videz zakonito se to dogaja še v skoraj vsem vzhodnem delu EU. Tudi na zahodu je v vzponu vse več desničarskih gibanj in strank, od katerih jih je kar nekaj že tudi v državnih parlamentih.

Najbolj razvpiti grobar (tudi dobesedno) liberalne demokracije je bil seveda A. Hitler. Čeprav ni mogoče primerjati razmer in okoliščin weimarske republike v tridesetih letih prejšnjega stoletja in zdajšnje naše, to je Janševе druge republike, se vendar ponuja nekaj osupljivih in hkrati strašljivih podobnosti. Ne samo ta, da sta tako Hitler kot Janša nekaj mesecev dokaj udobno preživela za rešetkami. Druga taka podobnost je tudi v tem, da je Hitlerjeva stranka na volitvah leta 1928 dobila zgolj 2,6 odstotka glasov, samo tri leta pozneje je NSDAP pobrala 37 odstotkov in postala najmočnejša stranka v Nemčiji. Janševi (oziroma Pučnikovi) socialdemokrati so na volitvah 92 dobili le 3,34 odstotka, da bi leta 2004 zmagali s skoraj 30 odstotki glasov.

Oba sta na oblast prišla v kriznih okoliščinah. Hitlerja je za novega nemškega kanclerja 30. januarja 1933 imenoval predsednik weimarske republike Paul von Hindenburg po odstopu kanclerja Kurta von Schleierja in celotne vlade, ki je izgubila večinsko podporo v nemškem parlamentu. Hitler je sestavil koalicijsko z nekaj manjšimi strankami,

vendar je bila ta kratkega veka. Nacisti so namreč izkoristili požig Reichstaga in z zakonom o posebnih pooblastilih ob asistenci katoliškega Zentrums prevzeli vso oblast v svoje roke, odpravili državljanske pravice, ukinili politične stranke in uvedli popolno diktaturo.

V Hitlerjevi enajstčlanski vladi so sprva sedeli štirje nacisti, med njimi policijski in minister za narodno prosveto in propagando Wilhelm Frick in Joseph Goebbels. Prvi je takoj temeljito počistil vrhove policije in tja nastavljal zgolj nacistični stranki zveste ljudi. Nekoliko pozneje so policijska pooblastila podelili strankarski varnostni službi SS in jurišnim strankarskim oddelkom Sturmabteilung, zloglasnemu SA, ki se je proslavil z nasiljem in tudi umori političnih nasprotnikov, še posebno Judov in komunistov. Goebbels ni samo ustvaril agresivnega strankarskega medijskega stroja, ampak je v nacistično propagando vpregel skoraj vse nemške časopise in zlasti radio.

Še leto prej, to je leta 1932, so nacisti obvladovali le 2,5 odstotka časopisov, nekaj let pozneje pa že več kot dve tretjini.

Podobnega recepta se poslužuje tudi Janez Janša, ki je postal kancler 13. marca letos, ko je prejšnji predsednik vlade Marjan Šarec odstopil, ker ni imel večine v parlamentu. Oblast je lahko prevzel, ker so mu glasove večine oportunistično prinesli poslanci strank SMC in Desus. Na ključna mesta v vladi, od policijskih do državnih financ in vojske, ter v varnostnih službah je takoj postavil svoje strankarske kamerade. Podobne menjave so sledile tudi v drugih javnih institucijah, na primer v državni varnosti, statistiki, davkarji, agencijah, državnih podjetjih, vrstijo se napadi na sodstvo, tožilstvo, medije, zlasti RTV. Janšev medijski imperij, podprt z madžarskim denarjem, s polresnicami, podtikanji in lažmi obračunava z nasprotniki, da razpredene mreže informatorjev v državnih institucijah in zametkov »jurišnikov« v rumenih jopičih niti ne omenjam.

Še najmanj ena podobnost je: kult vodje. Kako je na to gledal frirer? Leta 1930 je Hitler pri notranjestranskem obračunu grobo zavrnil stališče enega od soustvarjalcev nacistične stranke, Otta Strasserja, da mora vodja služiti ideji. Strasserju je takrat zabrusil, da si kaj takega lahko izmislil le »intelektualistični beli Jud, marksist najčistejše sorte«, kajti to je popoln nesmisel in odvrtna demokracija. In pribil: vodja je ideja in člani partije morajo biti poslušni samo vodji!

Zveni znano?

Partizan Niko Košir

Dr. Cvetka Hedžet Tóth

Da, tudi univerzitetni profesorji so bili nekoč partizani: na to dejstvo so ostali trajno ponosni in so o tem napisali knjige. Dragocene so in hvaležni smo jim za vsako zapísano besedo in za izrazito osebno doživljajsko poročanje o tej njihovi mladostni odločitvi. Toliko bolj smo jim hvaležni zato, ker gre za ljudi, ki po vojni niso odšli v vladne palače, kjer je bila oblast, ki je žal pogosto oblastniško-zasliševalsko obravnavala lastne ljudi iz partizanskih vrst. Številne od teh profesorjev partizanov sem srečevala na Filozofski fakulteti v Ljubljani že v času študija in spominjam se, kako ponosni so bili; na njihovih obrazih je bila lepota, enkratna, kajti ljudje, ki se borijo za svoje ideale, razvijajo posebno lepoto, ki je prepričljiva, ker je v njej nekaj večnostnega. Njihove odločitve in usodne izbire so kot upanje, ki ve, »da bo konec koncev vse dobro«.

Knjižica profesorja na Filozofski fakulteti, delal je na oddelku za romanistiko, dr. Nika Koširja (1919–2000) z naslovom *Mojih 616 partizanskih dni* je takšno sporočilo, odprta knjiga, ki že s prvim stavkom pove, da je na pomlad leta 1943 sklenil oditi v partizane – in je šel. Za to knjižico je februarja leta 1989 prejel Kajuhovo nagrado. Sklep je stvar odločitve, ta pa sledi izbiri in izbiramo na podlagi vrednot, tako da je odločanje v bistvu vrednotenje. To zmore samo človek z močno razvitim čutom za etiko in dokazuje močno osebnost; sodobno rečeno: na delu je subjektivnost, ki se zaveda odgovornosti v določenem zgodovinskem trenutku, in kjer je odgovornost, tam je smisel. Vse to kaže na človeka, ki mu je pri odločanju najvišja vrednota svoboda. Še pred tem je skusil trpljenje v taborišču Gonars, kot šestnajstletnik pa je bil izključen iz škofovih zavodov v Šentvidu, kjer je po opisu v knjigi *Simfonija* slovesa ostal pet let – in bi bilo zanj mnogo bolje, ko ga v tej gimnaziji nikdar ne bi bilo; potem je nadaljeval šolanje na klasični gimnaziji.

V knjižici *Srečanja s sodobniki* (1989) dobimo tudi pojasnilo, kaj ga je odbilo od religije in njenih institucij pri nas. Še posebno neprijetno mu je bilo zaradi vzdušja v internatu škofijske gimnazije v letih 1934 in 1935, kjer je kot trmoglav in ponosni dijak s »svojo gorenjsko neposrednostjo, odkritostjo in včasih celo robotstjo« hudo zameril predstojnikom potuho »tancelnikom in vohlačem, ki so jim silno radi nosili na nos neprijetne novice o sošolcih in se tako vneto in zanesljivo pripravljali za vsakršne hlapčevske službe, ki so jih opravljali kasneje. Značilno je, da je nekaj teh prefektov in njihovih takratnih podrepnikov, naših sošolcev, v letih druge svetovne vojne krenilo na pot izdaje in sodelovanja z okupatorjem, nekateri med sošolci pa so se celo izkazali s svojo zverinsko okrutnostjo.« Med njimi je bil celo župnik, »zelo prizadeven pobudnik belogardizma«, in s temi odkritimi besedami, ki jih je Košir zapisal že dolgo po vojni, tisti, ki bere njegove spomine, lažje razume, kje in zakaj se je dejansko začela bratomorna vojna.

Te krivde še danes v veliki večini nočejo in ne zmorejo priznati.

Po odhodu v partizane je srečal znane ljudi, umetnike, pisatelje in španske borbe, med njimi Dušana Tomaža - Kvedra. Posebej se spominja 7. septembra 1943, ko je krenil na pohod s XV. divizijo. Najstrože zapovedano tišino so zmotili nepričakovani padci borcev, še bolj pa pasji lajež, če so šli blizu naseljenih krajev. Kmalu je prišla novica o kapitulaciji Italije v času obilne letine sliv. Po zmagovitem mitingu v Novem mestu je bil Košir predstavljen v Gubčevo brigado; bil je obojžen z mavzerico in na pohodih je nosil tri bombe. Z jesenjo je začel pritiskati mraz, še bolj pa Nemci. Z njimi in na njihov ukaz pa so pri-

Koširja je zelo pretreslo vsakokratno soočanje z domobranci, ki so kar tekmovali svojimi grozodejstvi nad sodelavci OF in še posebej nad ujetimi partizani, da bi ja ugajali svojim nemškim gospodarjem.

tiskali tudi ti, ki so bili belogardisti pod Italijani, pozneje kot domobranci pod Nemci in spet kot hlapci novemu gospodarju in njegovim ukazom – klanje, uničevanje vsega s partizanstvom povezanega.

V knjižici Prigode stražarja Primoža Koširja opisuje pohod partizanov v bližini kraja Javorski pil, kjer so naleteli na domobranksko zasedo. Začel se je boj z orožjem in noži, večina partizanov se je rešila, žal pa so domobranci nekatere ujeli. Opis njihove usode je grozljiv: »Te tovariše so nato domobranci zaklali kot živino, njihovo kri pa nastregli v menažke, ki so jih nato položili zraven ubitih.« Med branjem teh besed komaj nadaljujem, prekinem, prižgem televizor – in zaslišim vreščec glas, ki dopoveduje, kakšni »borci« za demokracijo so bili domobranci, te po Koširjevem opisu »nizkotne ova-duške prge«. Ojoj, zdaj ugasnem še televizor!

Prof. dr.
Cvetka Hedžet Tóth
(1948–2020)

Rodila se je v Murski Soboti, kjer je končala osnovno šolo in gimnazijo. Po opravljeni maturi se je leta 1967 vpisala na Filozofsko fakulteto v Ljubljani. Najprej je diplomirala iz sociologije (1969), nato pa iz filozofije (1972). Aprila leta 1975 je magistrirala z delom *Umetnost kot spoznavni problem*. 1. marca 1988 postala doktorica filozofskih znanosti. V naziv redna profesorica za predmet ontologija in metafizika je bila izvoljena oktobra leta 1999.

Ves čas njene znanstvenoraziskovalne in pedagoške dejavnosti je strokovno sodelovala s tujimi univerzami, trajno z univerzo v Münchnu, predavala je na univerzah v Celovcu, Regensburgu, Oslu, Helsinkih in Izraelu. Ves čas je bila družbeno in strokovno dejavna na Filozofski fakulteti in tudi Društvu visokošolskih profesorjev.

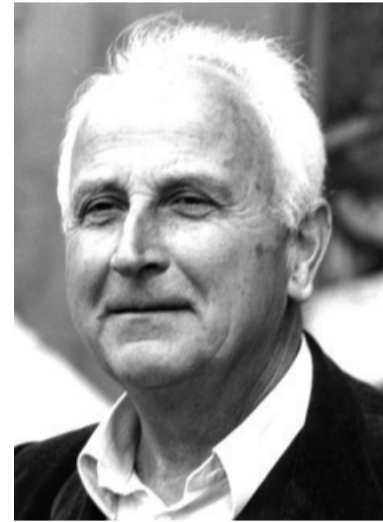
Je avtorica številnih člankov, razprav in študij iz teoretične in praktične filozofije. Objavila je tudi sedem knjig. Izjemen vtis je zapustila s svojimi članki v reviji *Svobodna beseda* in pozneje v časopisu slovenske borčevske organizacije. Bila je članica Sveta ZZB NOB Slovenije in uredniškega odbora *Svobodne besede*.

Tudi zgodba o nepokopanem kurirju je pretresljiva. Bil je star komaj štirinajst let, ko je med opravljanjem kurirske dolžnosti padel v nemško zasedo in bil ubit. »Spokojno je spal in sanjal svoj večni sen, čisto stran od ljudi, sam, prav vse tja do konca vojne.« Ljudje so našli te kosti in uredili grob, nihče ni vedel za njegovo ime, ki se je spojilo z večnostjo. Koliko takih grobov je po vsej naši domovini! In kako zgovorna je ponarodela pesniška misel, ki pravi: »V hišici mali mamica čaka, kdaj mimo okna sin prikoraka. Čaka in čaka, sinka pa ni, vstati ne morejo bele kosti.«

Med pohodom na Gorjancih je srečal priljubljenega partizanske-

varištvu, skromnost, pripravljenost, da se čemu odrečeš v korist bližnjemu, in podobno. Morda šele nenehna in neposredna in otipljiva bližina smrti daje pravo kvaliteto življenju.« Sledi misel, ki je naravnost preroška glede na sodobni čas in opozarja, da »morda ni nerazumljivo, zakaj se zdajšnji moderni čas, ki so mu prave človeške vrednote manj mar kot lanski sneg, tako vneto prizadeva smrt, pa tudi nadležno betežno starost spraviti čim dlje od razvida ljudi, kar jih le tako mnogo laglje peha v neodgovornost, prastaštvo in surovost«. Kot mislec nam partizan Košir dokazuje, kako šele smrt daje življenju dejansko in pravo vrednost. Z njegovimi mislimi vsekakor ne dobimo opore za zdajšnji zagovor in uzakonitev evtanazije.

Dokaj pogosti so opisi z domobranci in osupnemo, ko beremo o njihovi okrutnosti, ki so jo zagovarjali in opravičevali celo z religiozno-cerkvenimi izgovori, v »božjem imenu«. Srečanje z Dakijem, ki ga opisuje v knjižici *Mojih 616 partizanskih dni*, ob zavzetju domobran-

Niko Košir

ske postaje pri Kriški vasi je Koširja prav tako prevzelo, še bolj pa nenađen domobranski napad na Zagradec, ki je opisan v knjigi *Simfonija slovesa*. Daki je bil takrat namestnik komandanta XV. divizije in slaven po svojem neznanskem pogumu in neustrašnosti. Med napadom na domobranksko postojanko v cerkvi je Daki hodil, kot da je na sprehajališču, »in precej sočno psoval tiste, ki so ga obstreljevali. In njim so prej popustili živci kot Dakiju, čeprav so imeli stokrat ugodnejši položaj, pa so jo hitro ucvrli iz cerkve in s pokopališča in iz vasi.« Junaštvo, ki nam je trajni vzor, o tem, kaj je narodova angažirana pravičnost, ki kot pravičnost upravičeno zmaga.

Celo z ustaši so se borili in Košir posebej omenja boj z njimi, ko je Cankarjeva brigada junija 1944 šla napadat »ustaško postojanko Bosiljevo«, kjer je žal padel prvi partizanski pisatelj Bogo Flander - Klusov Joža. Njegov bogati partizanski opus si velja posebej ogledati, kajti nastajal je med vojno, in poudarjam, ker je padel leta 1944, ni nobeno njegovo delo pisano s stališča povojnega zmagovalca. Koširju gre zasluga, da je kot vodja propagandnega odseka XV. divizije med bitko z ustaši rešil vsaj del rokopisov, ki jih je imel pri sebi Bogo Flander, in takoj so s pisalnim strojem začeli prepisovati zapise, ki so naslovljeni kot Blegoš.

V Šmihelu je Koširja doletela novica o izkrcanju zaveznikov v Normandiji in z njo veselje, toda vojna in boji so se nadaljevali in žal so še mnogi umrli. Koširja je zelo pretreslo vsakokratno soočanje z domobranci, ki so kar tekmovali svojimi grozodejstvi nad sodelavci OF in še posebej nad ujetimi partizani, da bi ja ugajali svojim nemškim gospodarjem. Ko človek zdaj poslušajo zagovore teh z domobranske strani, si ne more kaj, da jim ne bi svetoval, naj vzamejo v roke kaj izpod Koširjevega peresa in si поблиže ogledajo njegova pričevanja. Zelo so dragocena in kot zapisano bodo trajno ostala še stoletja za nami.

Ponosen na svojo XV. divizijo je doživel svobodo in 10. maja je z borci na kamionih prispel v Ljubljano in doživljal srečo, rože in vesele obraze teh, ki so jih pozdravljali, njene osvoboditelje. Po vojni, leta 1987, se spominja tega, kaj je prijateljstvo in kaj pomeni imeti iskrene prijatelje, ki si jih je ustvaril med partizani, saj je v svojem življenju »naletel tudi na vsakršne smrdljive prge in rokavavhe«. Že od starih Grkov naprej vemo, da je nosilna vrednota prijateljstva »dobro«, namreč biti in postati dober človek, in praelica etike je dobro (Aristotel). Takšno prijateljstvo je negoval in doživljal pri Jožetu Tiranu (1920–1965) igralcu in gledališkem režiserju, s katerim je bil najprej v taborišču Gonars, pozneje pa sta skupaj odšla v partizane. Skupaj z ženo Vladošo Simčič, ki je bila prav tako igralka, je bil Jože Tiran član Slovenskega partizanskega gledališča. Tudi v povojnem času so vsi trije negovali lepo prijateljstvo in Košir na zadnji strani knjižice »Sodobniki« ganljivo izpoveduje bolečino ob mnogo prerani smrti Jožeta Tirana. Postavil mu je spomenik, ki ozivlja prijateljstvo in potrebo, da to trajno negujemo, vendar ne po načelu konkurence »najslabši člen – marš ven«, ampak kot solidarnost, ki je samo drugo ime za pravičnost.

Takšne žlahtne ljudi, ponosne na svojo partizansko tovarišijo, sem srečevala na Filozofski fakulteti, celo v istem, četrtem nadstropju smo imeli svoje kabinete. Še vedno se sprašujem, kakšna utopija in upanje sta nekoč gnala mlade ljudi, da so šli v zavetje gozdov, segli po orožju in krivici napovedali boj. Potem ko je bil Niko Košir že dolgo v vojnih razmerah, je o tem nezaslišanim optimizmu in neizmerni veri zapisal tole: »Bili smo prepričani, da so vse tegobe nepreklicno za nami. Z upanjem, ki se je vzpelo do zvezd, smo se hoteli lotiti popolne prenovitve vsega. V novem svetu, ki naj bi ga zgradili, naj ne bi bilo več ne ukan ne grdobije ne poniglavoosti ne računarstva ne laži ne zalezovanj.« Dokler tako doživljamo in razmišljamo, negujemo upanje in samozavestno srečo, da je mladostni juriš na nebo, uporništvo edina pot, da preživimo, obstanemo. In ko sem v poletnih mesecih med zdajšnjimi upornimi kolesarji skupaj z legendarno partizanko Valerijo Skrinjar - Valči, smo mnogi doživljali to srečo, da lahko množično in spontano izkričimo to, česar nočemo. Ni majhna stvar najprej prepoznati zlo in mu odločno pokazati stisnjeno pest. In vsekakor je uporništvo vrednota, ki neguje čut za pravičnost in poštenost.

PRIZNANJE – Taboriščnik Dušan Stefančič

Avstrijska nagrada za ohranjanje spomina na holokavst

Avstrijska veleposlanica v Sloveniji mag. Elisabeth Ellison-Kramer je 26. novembra skupaj z Muzejem novejšje zgodovine Slovenije pripravila brezkontaktno predajo nagrade za ohranjanje spomina na holokavst. Tokrat jo je prejel Dušan Stefančič, častni član mednarodnega taboriščnega komiteja Mauthausen in dolgoletni predse-

Dušan Stefančič

dnik slovenskega taboriščnega odbora Mauthausen. Dušana Stefančiča bodo počastili v prazničnem okolju takoj, ko bodo razmere, ki so nastale zaradi covida-19 v Sloveniji, to omogočale.

Verein Österreichischer Auslandsdienst (avstrijska služba v tujini) je organizacija civilne družbe, ki mladim ponuja možnost, da prostovoljno opravljajo tako imenovano civilno nadomestno službo v tujini. Ena od možnosti prostovoljnega služenja je sodelovanje pri prenašanju različnih vidikov in vsebin spominskega dela, predvsem povezanih s spominom na holokavst, vzdrževanje stikov s preživeli, podpora delu v arhivih in muzejih itd. Poudarek je na mednarodnih in medgeneracijskih stikih, tako da prostovoljno služenje v

tujini ne pripomore le k osebnemu razvoju mladih, temveč ga je mogoče obravnavati tudi kot prvino konkretnega mirovnega in zgodovinskega projekta.

V tem smislu Auslandsdienst od leta 2006 podeljuje nagrado izjemnim posameznikom ali ustanovi v državah gostiteljicah mladih, ki sodelujejo pri ozaveščanju o grozotah druge svetovne vojne in si prizadevajo za spomin na njegove žrtve. V zadnjih letih so jo dobili zgodovinar Tomislav Dulić iz Švedske, političarka Alla Gerber ter ruski zgodovinar in ustanovitelj raziskovalnega in izobraževalnega centra za holokavst centra Allya Altman, italijanski vodja dokumentacijskega centra Forli Giorgio Frassinetti, argentinska novinarka Erika Rosenberg, ki je med

Avstrijsko priznanje našemu taboriščniku

drugim napisala življenjepis Erike Schindler, preživela taboriščnica Eva Marks iz Avstralije in drugi.

V Muzej novejšje zgodovine Slovenije že od leta 2010 prihajajo tako imenovani Gedenkdienerei, ki sodelujejo pri muzejskem delu, posebno pri zbiranju pričevanj o drugi svetovni vojni in obdelavi gradiva iz te vojne. Tako je mladi Avstrijec Lukas Mair iz Innsbruc-

ka lani v muzeju vse leto opravljal civilno službo in vložil predlog za podelitev nagrade. In leta 2020 je nagrado Austrian Holocaust Memorial Award, nagrado za ohranjanje spomina na holokavst, dobil Dušan Stefančič. Kot mladostnik se je pridružil odporiščnemu odporu, bil leta 1944 zaprt in preživel šest koncentracijskih taborišč, tudi KT Mauthausen, KT Gusen I in Gusen II. V zrelih letih se je vključil v aktivno ozaveščanje mladih o grozotah druge svetovne vojne. Je dolgoletni vodja slovenskega taboriščnega odbora KT Mauthausen, nekdanji koordinator taboriščnih odborov pri ZZB, nekdanji predsednik Mednarodnega odbora KT Mauthausen in častni predsednik Mednarodnega odbora KT Mauthausen. Mladi pa ga poznajo tudi kot izjemnega pričevalca, ki jih vsako leto nagovori v Mauthausenu. Večkrat skupaj z Muzejem novejšje zgodovine Slovenije kot njegov ambasador na pedagoških urah mladim deli svoje izkušnje druge svetovne vojne. Je tudi avtor več člankov o taboriščih in suženjskem delu.

Najbolje ga je označil Stefančičev dolgoletni prijatelj in nekdanji predsednik Mauthausenskega komiteja Koroška in še vedno aktivni prof. Peter Gsttner iz Celovca, ki je v slovesnem zapisu k podelitvi nagrade zapisal: »Kot učitelj in kot oseba ste dosegli srca in misli, spremenili veliko ljudi in jih 'vzgojili' v najboljšem pomenu besede.«

Pridružujemo se čestitkam!

Monika Kokalj Kočever

KOMENTAR

Dr. France Križanič

Kriza in gospodarske perspektive

Če je bil med marcem in junijem 2020 slovenski bruto domači produkt (BDP) oziroma vrednost novoporoizvedenih dobrin za 1,5 milijarde evrov ali 12 odstotkov manjši kot pred letom, je bila med julijem in septembrom ta primerjava, ki preprosto odstrani vpliv sezone, precej ugodnejša. Naš BDP je bil, merjeno v evrih, le še za 331 milijonov evrov oziroma za tri odstotke nižji kot v enakem obdobju leta 2019. V prvih devetih mesecih letos skupaj se je BDP glede na primerljivi obseg prejšnjega leta realno zmanjšal za šest odstotkov.

Slovenski BDP je med julijem in septembrom od 2019 do 2020 realno upadel manj, kot se je v enakem obdobju znižal BDP v evrski skupini ali celotni EU (dobre štiri odstotke), ter še zlasti manj od tega upada na Hrvaškem ali v Veliki Britaniji (po deset odstotkov), v Španiji (devet odstotkov), Italiji ali Češki (po pet odstotkov), v Franciji, Avstriji ali Nemčiji (po štiri odstotke). Slovenski BDP se je zmanjšal podobno kot v ZDA, na Finskem, Nizozemskem, Švedskem, Slovaškem ali v Latviji (podatki Eurostata). Na Kitajskem se je v enakem obdobju okrepil za skoraj pet odstotkov (podatki revije The Economist).

Gospodarska kriza, povezana s covidom-19, je najbolj prizadela storitvene dejavnosti. Med julijem in septembrom je bila dodana vrednost pri strokovnih, znanstvenih, tehničnih in drugih poslovnih dejavnostih realno za skoraj devet odstotkov, pri trgovini, servisu vozil, prometu, skladiščenju in gostinstvu pa za sedem odstotkov manjša kot pred letom dni. To so panoge, na katere neposredno vplivajo omejitveni ukrepi države, deloma pa čutijo tudi posledice upada investicijskega povpraševanja. Na predelovalne dejavnosti vpliva upad izvoznega povpraševanja. V tem sektorju je bila dodana vrednost med junijem in septembrom realno za tri odstotke manjša od primerljive v letu 2019. Na drugi strani se je v enakem obdobju dodana vrednost v gradbeništvu ter pri poslovanju z nepremičninami realno povečala za odstotek, v informacijskih in telekomunikacijskih dejavnostih ter v upravi, za obrambo, v izobraževanju, zdravstvu in socialnem varstvu za okoli dva odstotka, v finančnem sektorju pa za skoraj petnajst odstotkov. Velike razlike po panogah kažejo na začasno naravo sedanje gospodarske krize. Po tej lastnosti je precej drugačna od upada gospodarske dejavnosti v letu 2009.

V prvih devetih mesecih 2020 je bil slovenski izvoz blaga in storitev za 3,8 milijarde evrov manjši kot pred letom, uvoz je presegal za petnajst odstotkov, na tekočem računu

plačilne bilance pa smo imeli 2,5 milijarde evrov presežka. Cene življenjskih potrebščin so bile novembra za 0,9 odstotka pod svojo ravno v enakem mesecu lani. V novembru je bilo na Zavodu Republike Slovenije za zaposlovanje registriranih 84.139 iskalcev zaposlitve, kar je za 11.774 ali šestnajst odstotkov več kot pred letom dni.

Javnofinančni prihodki so bili med januarjem in septembrom 2020 za 0,5 milijarde evrov (štiri odstotke) manjši od primerljivih v letu 2019, javnofinančni odhodki pa so se v enakem obdobju okrepili za 2,1 milijarde evrov (šestnajst odstotkov). V konsolidirani bilanci javnega financiranja smo imeli primanjkljaj dve milijardi evrov (šest odstotkov BDP).

Med javnimi izdatki so se subvencije gospodarstvu povečale za 858 milijonov evrov (161 odstotkov). S tem so dosegle raven, ki omogoča aktivno vlogo države pri spodbujanju gospodarskega razvoja. Posledica te politike je izboljšanje konkurenčnosti in v tem smislu razvojne subvencije

Med javnimi izdatki so se subvencije gospodarstvu povečale za 858 milijonov evrov (161 odstotkov). S tem so dosegle raven, ki omogoča aktivno vlogo države pri spodbujanju gospodarskega razvoja.

pri nas nadomeščajo aktivno politiko deviznega tečaja (njegovo nižanje z različnimi operacijami države ali centralne banke na deviznem trgu). Razvojne subvencije ne bi smele biti kampanjske in vezane bi morale biti na uvajanje novih tehnologij, poslovnih pristopov, novih podjetij

tij in podobno, če ne drugega, pa vsaj na razvojne izdatke podjetij.

Nekonsistentno (enkrat »da« in drugič »ne«) politiko spodbujanja razvoja kaže upad slovenskih investicij za raziskave in razvoj od leta 2013 do leta 2017 (zmanjšanje za 123 milijonov evrov ali za 13 odstotkov; merjeno na delež v BDP pa z 2,6 na 1,9 odstotka). V letih 2018 in 2019 so se razmere vendarle izboljšale. Leta 2019 je Slovenija v raziskave in razvoj vložila 989 milijonov evrov ali dva odstotka BDP, za enajst odstotkov več kot pred letom dni. V Sloveniji je delovalo 15.923 raziskovalcev, merjeno na polni delovni čas pa 10.502. Njihovo število se je glede na leto 2018 povečalo za štiri odstotke.

V zvezi s konceptom razvojne politike se kaže ozreti na dokument Koalicija ustavnega loka, ki ga je s prvopodpisanim J. P. Damijanom predstavila skupina intelektualcev. Med šestimi stebri programa so za spodbujanje razvoja pomembni zlasti četrti steber (povečanje proračunskih sredstev za raziskave in razvoj ter 20-odstotno povečanje sredstev za kulturo), peti steber (predlog reorganizacije Službe vlade za razvoj in evropsko kohezijsko politiko ter poenostavitev postopkov) in šesti steber (ustanovitev Tehnološke agencije in Tehnološkega sklada za financiranje inovacij ter njihove implementacije, pa tudi program 2000 mladih raziskovalcev za gospodarstvo).

SPOROČILA – KoDVOS

Po stezah partizanske Jelovice

Spominska slovesnost ob 79. obletnici legendarnega tridnevnega boja Cankarjevega bataljona z okrepljenimi nemškimi policijskimi in vojaškimi enotami bi morala potekati v nedeljo, 10. januarja 2021, ob 12. uri pred osrednjim spomenikom NOB v Dražgošah. Žal nam zdajšnje razmere omejujejo izvedbo množične prireditve v klasični obliki s pohodi in druženjem.

Z željo, da bi tudi v teh okoliščinah primerno in varno zaznamovali ta pomembni zgodovinski dogodek, bodo v času predvidene prireditve delegacije predsednika Republike Slovenije, Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije in KS Dražgoše - Rud-

no položile vence k spomeniku v Dražgošah.

Predhodno pa bosta v Dražgošah posneta slavnostni govor predsednika ZZB NOB Slovenije Marijana Križmana in kulturni program z baritonistom Tonetom Habjanom in harmonikarjem Nejcem Jemcem, recitatorjema Janom Bertonclem in Gašperjem Murnom ter Damjano Peternelj. Posnetek celotne prireditve bo objavljen na spletni strani Zveze borcev in Facebookovi strani Zveze ter na Youtubovem kanalu, če bo mogoče, že v nedeljo, sicer pa v naslednjih dneh. Hkrati ta dan v Dražgoše ne bodo vodili tradicionalni množični pohodi. Predstavniki organiza-

torjev pohodov s Pasje ravni, čez Ratitovec, iz Soteske ter iz Trziča se bodo predvidoma, če bodo epidemiološke razmere dovoljevale, v ožjem sestavu podali po utečenih poteh v Dražgoše. Združenjem, ki ste načrtovala obisk, se opravičujemo za vaš trud in sodelovanje ter vas prosimo, da krajevne organizacije in članstvo obvestite o preklicu prireditve. Prosim vas, da jih povabite k ogledu slovesnosti na spletu.

V upanju na boljše razmere bomo 65. spominsko kulturno prireditev v Dražgošah leta 2022 znova organizirali v običajnem obsegu.

Generalmajor Ladislav Lipič

31. obletnica akcije Sever

Predsednik Republike Slovenije Borut Pahor je 1. decembra sprejel predstavnike Zveze policijskih veteranskih društev Sever. Pogovora so se udeležili predsednik dr. Tomo Čas, podpredsedniki Jože Mencin, Angel Vidmar in Alojzij Klančičar ter generalni sekretar Anton Pozvek. Ob tej priložnosti je predsednik republike z videosporočilom nagovoril članice in člane Zveze policijskih veteranskih društev Sever.

»Na današnji dan se spominjamo pomembnega dogodka, ko ste tedaj pripadniki slovenskih organov za notranje zadeve zavarovali demokratične procese v slovenski družbi. S tem ste omogočili, da so se ti v naslednjem obdobju intenzivno nadaljevali in razvijali, vključno s procesom osamosvojitve. S sprejetimi odločitvami in odločnim ukrepanjem je Slovenija že tedaj izkazala številne elemente neodvisnosti in suverenosti v odnosu do

zveznih oblasti. V tistih dinamičnih in nepredvidljivih časih je bilo potrebno veliko modrosti in tudi veliko poguma. Za takratno držo in izvedbo akcije ter poznejšo izjemno pomembno vlogo v procesu osamosvajanja, obrambe suverenosti in neodvisnosti vam tudi tokrat izrekam iskreno zahvalo, priznanje in veliko spoštovanje«, je med drugim dejal predsednik Pahor.

Vir:UPRS

REPORTAŽA – Pot kurirjev in vezistov

Od Prekmurja do slovenske Istre

Pot kurirjev in vezistov NOV Slovenije je najdaljša slovenska transverzalna pot. Tisočkilometrsko transverzala je pohodnikom na voljo od 13. junija 1969, spominja pa na organizacijo kurirskih, telefonskih in radijskih zvez v narodnoosvobodilnem boju slovenskega naroda od 1941. do 1945. leta ter na kurirje in veziste, ki so v tem boju opravljali pomembne naloge prenosa pisnih, telefonskih in radijskih sporočil. Pot je živi spomenik vsem, ki so pri opravljanju teh nalog darovali svoje življenje. Pokrovitelja poti sta Pošta Slovenije, d. o. o., Maribor in Telekom Slovenije, d. d., Ljubljana.

Pot je speljana po vseh slovenskih pokrajinah od Prekmurja do slovenske Istre. Začne se v Gančanih, kjer je 18. oktobra 1941 v spopadih z Madžari padel Štefan Kovač - Marko, voditelj narodnoosvobodilnega gibanja v Prekmurju. Konča se na Slavniku, kjer je bila od marca 1943 do osvoboditve kurirska postaja P-2, najjužnejša kurirska postaja na slovenskem ozemlju.

Pot je označena z modro-rumenimi markacijami. Rumena barva

v sredini je barva Pošte Slovenije, obroba z modro barvo pa predstavlja Telekom Slovenije. V začetku je bila pot označena z rdečimi črkami TV, ki so ponekod še vedno vidne. Dodatno je pot označena z ličnimi kašipoti, opisana pa je v vodniku Jožeta Dobnika z naslovom Pot kurirjev in vezistov NOV.

Kdor želi pridobiti priznanje za prehojeno pot, mora kupiti dnevnik, v katerega po poti odtisne 88 kontrolnih žigov. Modro-rumene markacije in znaki TV, ki sem jih videval na pohodih po Grosupeljski planinski poti od Leskovca do Ilove gore, so me pritegnili. Vedel sem, da označujejo Pot kurirjev in vezistov. Z ženo sva se odločila, da jo prehodiva. Kupila sva vodnik in dnevnik poti. Pridružil se nama je še prijatelj Vojko, s katerim smo od marca do septembra 2020 začeli zavzeto osvajati pot. Večino odsekov smo prehodili, tiste dele, po katerih je treba hoditi po asfaltiranih cestah, pa smo deloma tudi prevozili. Z ženo sva pot od Gančanov do Maribora v dveh dneh prevozila s kolesom, prijatelj pa jo je prehodil. S kolesom sva prekolesarila

tudi pot, ki vodi skozi Kočevski Rog do Kočevja. Najbolj pa so se nam vtisnile v spomin dvodnevna tura čez Pohorje, tura iz Slovenj Gradca čez Uršljo goro v Poljano in kombinirana tura iz Postojne na Veliki Javornik, Snežnik in Kozlek. Včasih smo kar malo pretiravali z dolžino poti, a utrujenost nam je bila vedno poplačana z lepimi doživetji.

V sedmih mesecih intenzivnega osvajanja Poti kurirjev in vezistov smo doživeli veliko lepih razgledov, pristrčnih srečanj z domačini in spoznali veliko spominskih obeležij, posvečenih padlim borcem in aktivistom narodnoosvobodilnega boja. Za nami je čudovito potepanje po res lepih krajih. Spoznali smo zgodovino različnih pokrajin naše domovine in počastili spomin na partizanske kurirje in veziste, ki so odigrali pomembno vlogo v našem narodnoosvobodilnem boju. Na nekaterih odsekih poti smo imeli težave z iskanjem markacij, ki jih je zob časa že zabil. Da bi društvu za ohranjanje Poti kurirjev in vezistov pomagali ohranjati to pot, smo se vsi trije odločili, da bomo obnovili markacije in uredili

Franc, Mojca in Vojko (od leve proti desni) na cilju poti na Slavniku

pot, ki poteka od Trebeljevega do Sv. Trojice na Bloški planoti. Velik del te naloge je že opravljen, ko bo odpravljena omejitev gibanja med občinami, pa bomo to delo tudi dokončali.

Za prehojeno pot smo prejeli priznanje s spominskim znakom, ki ga bomo s ponosom nosili na svojih prsih. Vsem, ki spoštujete

našo domovino, priporočamo, začnite hoditi po tej poti. Ne bo vam žal. Več informacij o trasi poti lahko dobite na spletni strani Pot Kurirjev in vezistov NOB – o knjigi: Pešpoti (pespoti.si) ali na Pot kurirjev in vezistov (društvo-prijateljev-poti.si)

Franc Štibernik

KULTURA – Praznik partizanske pesmi

Glasnik slave, ponosa in dostojanstva

KUD Serafin je 28. novembra pripravil 12. praznik partizanske pesmi, tokrat ne v Festivalni dvorani, ampak v trenutnim razmeram prilagojeni obliki, na spletu. Spored so sodelujoči oblikovali s posnetki iz arhiva ali so jih dobili od posameznih zborov, en posnetek pa je nastal prav za to priložnost v produkciji KUD Serafin. Po vsej Evropi je partizanska pesem govorila o nadčloveškem boju malega naroda, ki je z odločnostjo svoje volje preživel in skupaj s svojimi zavezniki tudi zmagal. Partizanska pesem je bila glasnica slave, ponosa in dostojanstva našega človeka. In ta v boju prekaljeni Slovenec je danes

Otroški pevski zbor Osnovne šole Milana Šuštaršiča iz Ljubljane.

no muze molčijo. Slovenske so v najstrašnejšem času zgodovine spregovorile na ves glas in zapele na vse grlo. Tudi današnji časi so taki. Pozdravljam vas z mislijo, da se prihodnje leto spet vidimo v Festivalni dvorani,« je v uvodnem nagovoru povedala predsednica KUD Serafin Teuta R. Brumec. Zoran Janković, župan Mestne občine Ljubljana in častni pokrovitelj prireditve, pa je dodal: »Drage partizanke in partizani, drage tovarišice in tovariši, uživali bomo s temi pesmimi v srcu. Še vedno ostaja naša himna Ljubljane, ko s ponosom zapojemo Hej, brigade. Partizanske pesmi spremljajo naše življenje in spoštujemo vrednote

naših partizanov, ki so nam omogočili da živimo v samostojni in svobodni državi.«

Tokrat so »nastopili«: Združena Partizanski pevski zbor iz Ljubljane in Moški pevski zbor Slava Klavora iz Maribora, Ženski pevski zbor Generacija '57 iz Ljubljane, Zbor Tomaža Tozona & Viribus unitis, Marjetka Popovski iz Izole, Otroški pevski zbor Osnovne šole Milana Šuštaršiča iz Ljubljane, Akademski pevski zbor France Prešeren iz Kranja, Tenorist Franc Lisjak in pri klavirju Vladimir Mlinarič, Ženski pevski zbor Kombinat iz Ljubljane in Primorski akademski pevski zbor Vinko Vodopivec iz Ljubljane. **S. B.**

Teuta R. Brumec

enakopraven partner v tisti Evropi, ki se je rodila iz vrednot skupnega boja proti nacizmu in fašizmu. To resnico in sporočilo naj slovenska partizanska pesem oznanja tudi našim prihodnjim rodovom.

»Namen praznika partizanske pesmi je ohranitev kulturne dediščine enega pomembnih delov naše pevske kulture. Partizanska pesem je nosilka in glasnica narodovega duha in duše. Je v besedo in zvok ujeto bistvo naše preteklosti, ki ne glede na nezanesljivost našega spomina biva z nami in daje našemu življenju težo in razsežnost zgodovine. Z njo smo na laž postavili starorimski rek, da med voj-

KUD Serafin je bil ustanovljen leta 1998 v Ljubljani. Od začetka delovanja organizira kulturne prireditve: Festival ljubiteljev klasične glasbe v Polhograjski graščini v Polhovem Gradcu, od leta 2009 pa tudi Praznik partizanske pesmi v Festivalni dvorani v Ljubljani. Dejavnosti KUD Serafin prepoznavajo tudi drugi, saj je društvo leta 2011 prejelo Betettovo listino za vsestranski prispevek k

razvoju slovenske glasbene kulture, njegova predsednica Teuta R. Brumec pa je prejemnica zlate značke Javnega sklada Republike Slovenije za kulturne dejavnosti. Letos je društvo prejelo tudi zlato plaketo ZZB za vrednote NOB, in sicer za velik prispevek k ohranjanju resnice in sporočila o partizanski pesmi, še zlasti s tradicionalno prireditvijo Praznik partizanske pesmi.

PREJELI SMO

Pismo bodočemu predsedniku Republike

Pravijo, da po dežju vedno posije sonce. S tem se je treba strinjati. Po vseh deževjih kar smo jih v zadnjih desetletjih izkusili, najsi so bila še tako dolgotrajna in temačna ali pa so komaj kaj namočila, smo na koncu vselej dočakali sonce.

To pismo ni vabilo h kandidaturi. Pišem iz karantene. Piše se leto 2020. Ena najhujših zdravstvenih kriz se je prelevila v gospodarsko in socialno katastrofo. V tem ključnem času, ki ga lahko prebrodimo zgolj s sodelovanjem prav vseh, je vlada popolnoma izgubila verodostojnost. Ljudje ji ne zaupajo več. Dosednost spoštovanja ukrepov za zavezitev epidemije je posledično močno ogrožena. Ko bi bil vsaj predsednik republike moralna avtoriteta in bi nas vodil mimo čeri te krize! Pomislil bi, da najbolj množična neposredna izvolitev na najvišji nadstrankarski politični položaj prinese tudi to odgovornost in dolžnost.

Predsednik republike ni zgolj varuh državnosti, ampak predvsem tudi varuh človečnosti. Trenutno nimamo ne varuha državnosti in ne varuha človečnosti. Slovenska družba je politično razdražena, verjetno bolj kot kadar koli do zdaj. Smo v času, ko je nemogoče biti indiferenten do laži in skrajnega populizma, ki se dejansko preveša že v politično nasilje. Nemogoče je biti indiferenten do uzurpacije državnih sistemov, do bizarne predčasne kadrovske čistke in nastavljanja kadrov, ki ne izpolnjujejo pogojev in so nekompetentni – so pa očitno lojalni. Nemogoče je biti indiferenten do napadov na medije, do ustvarjanja kaosa, spodkopavanja zaupanja v vse institucije v Sloveniji, EU in zdaj celo v ZDA. Ne boste verjeli, na svetu sta dva vladna kabineta, ki izpodbijata poštenost zadnjih volitev v ZDA, eden od teh je v Sloveniji. Ni mogoče biti indiferenten do blamaže in mednarodne sramote, ki jo je Slovenija deležna ob žolčnem in nerazumnem prerokanju predsednika vlade s

tujimi novinarji, mediji, političnimi svetovalci, celo uglednimi tujimi diplomati. Nenazadnje po nekem dokaj umirjenem družbenem vzdušju smo priče nestrpnim homofobnim, ksenofobnim in celo rasiističnim sporočilom predstavnikov vlade, ki se posmehujejo, zaničujejo in zmerjajo državljanke in državljane.

Da, vse to v času globoke krize, ki jo bomo verjetno lahko premagali zgolj z medsebojnim spoštovanjem, sočutjem in potrpežljivostjo. V našem političnem prostoru danes žal ni niti potrpežljivosti niti sočutja. Nekaj temu podobnega je zgolj nerazumna potuha predsednika Republike predstavnikom slovenske vlade, ki se obnašajo nekonstruktivno in žaljivo, povrh vsega pa še slabo opravljajo svoje delo.

Predsednik Republike križem rok spremlja grobe politične posege v delo policije. Namesto zaščite neodvisnosti najvišjih pravosodnih organov pred javnim blatenjem je organiziral populistično javno razpravo in predsedniku vlade za mizo pripeljal najvišje predstavnike vseh vej oblasti, da jih lahko še malo žali.

Prav tako križem rok spremlja vsakodnevne žalitve od predstavnikov oblasti. Naj gre za nizkotne in primitivne žalitve žensk, novinarov, uslužbenk centrov za socialno delo. Naj gre za prikrite grožnje posameznikom, ki se udeležujejo protivladnih protestov. Naj gre za nizkotno prevračanje krivde za žrtve boleznih koronavirusa. Naj gre za nerazumne žalitve žrtv Srebrenice. Da, tudi tega nismo pozabili. Naj naštevam dalje?

Slovenija potrebuje varuha državnosti in človečnosti. Spoštovani bodoči predsednik republike, morda se še niste dokončno odločili, morda še ni dozorel čas, morda se vam zdi, da še niste dozoreli vi. Vaš prihod se nezadržno bliža.

S spoštovanjem,
Marko Koprivc

V SLIKI IN BESEDI

Jajce:

V Jajcu je bila 28. novembra proslava, na kateri so se spomnili 77. obletnice drugega zasedanja AVNOJ. Na prireditvi zaradi pandemije koronavirusa ni bilo tradicionalnega množičnega obiska in na desetih avtobusov z

vseh koncev naše nekdanje skupne države. Tako letos na pot ni mogla tudi slovenska delegacija. »V imenu slovenske borčevske organizacije so venec položili prijatelji iz Sansko-unskega kantonalnega združenja SABNOR BiH in Združenja Josip Broz Tito iz Cazina,« nam je povedal Franko Pleško, predsednik odbora AVNOJ Slovenija.

F. P., foto: Sead Kličić

Birčna vas, Žužemberk:

Niti novi koronavirus ni mogel preprečiti tradicionalnega obiska italijanskih domoljubov pri spomeniku na Cviblju. S šopkom cvetja in praporom so se 19. septembra spomnili padlih borcev italijanske brigade Fontanot in jih počastili. Italijanska narodnoosvobodilna brigada Fontanot je bila usta-

novljena 17. decembra 1944 na Suhorju. V njeni sestavi je bilo 800 borcev iz okolice Trsta in Tržiča, ki so se po kapitulaciji Italiji pridružili slovenskim partizanom. Brigado so sestavljali trije bataljoni. Pripadniki te brigade so se udeležili tudi bojev na območju Suhe krajine in imena padlih borcev so vklesana na spominskih ploščah pri spomeniku na Cviblju.

Ob prihodu v Žužemberk so jih sprejeli podžupan Rok Zupančič, predsednik OO ZB NOB Žužemberk Darko Pucelj ter članici in član občinskega odbora. Zaradi epidemije koronavirusne bolezni so bili naši italijanski prijatelji v dvomih, ali tudi letos obiskati spominska obeležja brigade Fontanot. V želji, da se tradicija nadaljuje, so tokrat v Slovenijo prišli z dvema kombijema in obisk skrajšali samo na en dan. Poleg spomenika na Cviblju so obiskali še spomenike v Birčni vasi, na Suhorju in Velikem Korinu.

Še en nepozabni dan in droben kamenček v mozaiku slovensko-italijanskega prijateljstva, vreden spoštovanja do ohranjanja spomina ne vse padle in umrle med drugo svetovno vojno. Tudi italijanski partizani so dali svoje življenje, da je lahko danes Slovenija svobodna in demokratična država.

Darko Pucelj, foto: Bogdan Mali

Korinj:

Že vrsto let KO ZB Krka septembra pred spomenikom na Velikem Korinju pripravi spominsko proslavo padlim borcem italijanske brigade Fontanot in padlim slovenskim partizanom. Slovesnost 19. septembra in velikost dogodka sta bili tokrat zelo okrnjeni zaradi epidemije covida-19, nista pa bili zmanjšani njena pomembnost in veličina. Tako kot do zdaj je nepozaben pečat proslavi dala prisotnost častne čete Slovenske vojske in praporščakov. Izjemno smo se razveselili prihoda italijanskih prijateljev, čeprav v zmanjšanem številu kot običajno. Njihov prihod potrjuje naše močne medsebojne prijateljske vezi, ko skupaj ohranjamo spomin, spoštovanje in pieteto do vseh padlih in umrlih v drugi svetovni vojni. Po pozdravnih besedah predsednika Združenja ZB za vrednote NOB Grosuplje Aleša To-

mažina je sledil krajši kulturni program, v katerem so sodelovali priznana sopranistka Rebeka Radovan, recitatorka Tatjana Zadel in harmonikar Vasja Kos. Razšli smo se s lepimi občutki in toplimi pozdravi, žal brez objemov in stiskov rok, ki povedo več kot nešteto besed.

Milica Mihelčič, foto: Pavle Gregorka

Sevnica:

Občinski praznik občine Sevnica, 12. november, je posvečen ohranjanju spomina na narodnega heroja Dušana Kvedra Tomaža in rešitev aktivistov iz sevniškega zapora med drugo svetovno vojno. Zato na ta dan občinska organizacija Združenja borcev za vrednote NOB vsako leto organizira slovesno polaganje cvetja k spomeniku padlim žrtvam narodnoosvobodilnega boja in k spominski plošči na stavbi sodišča v Sevnici.

Letos sta se s položitvijo vencev spomenu prilagojeno razmeram poklonila predsednica Občinskega odbora Združenja borcev za vrednote NOB Sevnica Vladka Blas in župan Srečko Ocvirk skupaj s predsednikom sevniške koordinacije Društva izgnancev Slovenije Vincencem Zalezino. Z recitacijo se je

Spomenu so se pri spomeniku padlim žrtvam NOB poklonili predsednica Občinskega odbora Združenja borcev za vrednote NOB Sevnica Vladka Blas, župan Srečko Ocvirk in predsednik sevniške koordinacije Društva izgnancev Slovenije Vincenc Zalezina.

spomenu poklonila Jelka Robar. Položitvi vencev vsako leto sledi slavnostna seja Združenja borcev za vrednote NOB Sevnica na sevniškem gradu. Zaradi letošnjih razmer organizacija dogodka s podelitvijo priznanj ni bila mogoča, bodo pa priznanja podelili na enem od prihodnjih dogodkov, ko bodo to dopuščale razmere. Priznanja vsako leto prejmejo posamezniki in organizacije, ki s svojim delovanjem in dejavnostmi odločilno pripomorejo k utrjevanju vrednot narodnoosvobodilnega boja in ugledu organizacije. Letos jih je Združenje borcev za vrednote NOB Sevnica potrdilo na korespondenčni seji, prejemniki pa so: Jože Prijatelj, Cvetka Valant, Danijel Kuhar, Stanko Gorenjc, Alojz Bovhan, Marija Lupšina, Vincenc Zalezina in časopis Posavski obzornik. Ob prazniku občine Sevnica je župan Srečko Ocvirk pripravil spletno poslanico, v kateri zajema misli o aktualnem dogajanju in delu občine Sevnica v preteklem obdobju. Občankam in občanom ob prazniku namenja iskrene čestitke.

Lovrenc na Pohorju:

KO ZB Lovrenc na Pohorju je organizacija, ki šteje 107 članov in je vključena v ZB Maribor. Letos nam zaradi epidemije koronavirusne bolezni ni uspelo izvesti letne konference in tudi ne druženja, ki smo ga vsako leto pripravili prvo soboto v septembru. Izvršni odbor pa se redno sestaja na sestankih, tako da organizacija deluje nemoteno.

Spomenik padlim na Klopnem vrhu

Kljub težkim časom zaradi epidemije smo člani KO ZB v sodelovanju z županom občine Lovrenc na Pohorju konec avgusta v Ožbaltu ob železniški progi položili venec in prižgali svečke pri spomeniku osvoboditvi 87 ujetnikov zavezniških armad. Pri elektrarni in železniški progi Ožbalt stoji skala, na njej pa je granitna plošča s posvetilom.

Ob spominskem dnevu občine Lovrenc na Pohorju pa smo pri spomeniku padlim borcem Pohorske čete na Klopnem vrhu položili venec. Slovesnosti so se udeležili župan občine Lovrenc na Pohorju in predstavniki Zveze združenj borcev za vrednote NOB.

Štefka Kamnik

Preddvor:

V počastitev dneva spomina na mrtve je delegacija OO ZB Preddvor 30. oktobra na občinskem pokopališču v Preddvoru prižgala svečo spominjanja, položila cvetje in venec ter s pozdravom prapora OO ZB počastila spomin na pokojne borce in partizane. Z nekaj trenutki tišine in prižigom sveče je obiskala grob pokojnega predsednika OZZB Kranj in OO ZB Preddvor Marjana Gorze. Tudi to spominsko obeležje na občinskem pokopališču je razglašeno za spomenik kulturne dediščine lokalnega pomena. Občina Preddvor, ki skrbi za urejanje kulturnih obeležij narodnoosvobodilnega boja, je na spomenik padlim in umrlim borcem na občinskem pokopališču namestila novo občinsko ploščo.

Franci Ekar

Postojna:

Zaradi epidemije nove koronavirusne bolezni so letošnje komemoracije ob dnevu spomina na mrtve odpadle. Zadnji petek v oktobru je delegacija, v kateri so bili župan občine Postojna Igor Marentič, predsednik ZB NOB Postojna Jerko Čehovin, predsednik krajevne skupnosti Postojna Goran Blaško in predsednica krajevne organizacije ZB NOB Postojna Katja Vuga, položila cvetje pri osrednjem spomeniku, posvečenem padlim borcem v Postojni.

Na mestnem pokopališču so se poklonili vsem padlim domačinom, partizanom in žrtvam med narodnoosvobodilnim bojem. Obiskali so tudi vojaško pokopališče v Kazarjah, kjer so pokopani borci 29. hercegovske divizije, ki so 1. maja pred 75 leti osvobodili Postojno. Med temi borci je pokopan tudi takrat štirinajstletni deček, ki je svoje otroštvo in mladost žrtvoval za boljše življenje vseh nas. Cvetje so položili pri spomeniku, posvečenem padlim talcem, in pri spomeniku Hercegovcem na Ravbarkomandi.

Polona Škodič

Poljčane:

Člani občinske organizacije zveze borcev za vrednote NOB Poljčane s predsednikom Karlom Malijem vsako leto vzorno izkazujejo spoštovanje vsem padlim borkam in borcem na Boču, v okolici in tudi po Sloveniji. Tradicija je bila, da so vsako leto pripravili slovesno komemoracijo pri spomeniku padlih v središču Poljčan. Toda letos ta prireditev zaradi epidemije ni bila izvedena.

Kljub vsemu pa je delegacija Zveze borcev za vrednote NOB Poljčane s praporščaki in predstavniki Območnega združenja slovenskih častnikov Slovenska Bistrica, ki mu prav tako predseduje Karel Mali, počastila spomin na žrtve vojne. K spomeniku v Poljčanah in na Boču so položili cvetje, prižgali sveče in z minuto molka počastili spomin nanje. Slava jim!

Zdenka Detiček Opič, foto: Jelka Kropec

Lokev, Prelože:

Krajevna organizacija ZB za vrednote NOB Lokev - Prelože je ob 1. novembru pripravila komemoracijo pri spomeniku padlim v vaseh Lokev in Prelože. Poleg članov naše organizacije se je komemoracije udeležil tudi podpredsednik ZB NOB Slovenije in predsednik Občinske organizacije ZB Sežana Bojan Pahor. K spomeniku žrtvam okupatorskega nasilja in padlim v NOB smo položili cvetje in prižgali sveče.

Kljub izrednim razmeram smo v poletnem času opravili vzdrževalna dela na spomeniku padlim v narodnoosvobodilnem boju, ki stoji v vaškem jedru v središču vasi Lokev. Obnovili smo vsa zapisana imena na spominski plošči in pobarvali temelj spomenika v obliki peterokrake zvezde, obžagali veje dreves nad obeležjem ter očistili okolico vaškega jedra. Opravljeno delo si je ogledala tudi občinska komisija »Sežana v cvetju 2020« in našemu kraju dodelila tretje mesto v kategoriji urejenosti vasi in naselij v tej akciji. K dobri uvrstitvi našega kraja pa je urejeno vaško jedro zagotovo veliko prispevalo.

Za opravljeno delo se iskreno zahvaljujemo našemu dolgoletnemu članu Srečku Rožetu in njegovi družini ter vsem drugim, ki so s svojim delo prispevali k tem plemenitim dejanjem.

Igor Hreščak

Spodnja Ščavnica:

Združenje borcev za vrednote NOB Gornja Radgona in občina Gornja Radgona sta v okviru 25. občinskega praznika v Spodnji Ščavnici slavnostno odkrila obnovljeni obeležji iz narodnoosvobodilnega boja, ki sta še nedavno bili na pročetju takratne podružnične osnovne šole. Pred leti je bila namreč ta šola, ki je delovala v okviru Osnovne šole Gornja Radgona, porušena in na njenem mestu je bil zgrajen stanovanjski blok. Pri odstranjevanju obeležij je sodeloval tudi tedanji ravnatelj šole Dušan Zagorc, ki ju je shranil. Obljubili so, da bosta obeležji v bližini dobili svoje novo mesto, kar se je tako zdaj tudi zgodilo. V začetku leta je vodstvo radgonskega Združenja borcev za vrednote NOB skupaj z Dušanom Zagorcem, ki je tudi član združenja, uskladilo ponovno postavitev obeležij. S tem sta se strinjala tudi župan Stanislav Rojko in občinska uprava. Po besedah Borisa Edšidta, predsednika ZB za vrednote NOB Gornja Radgona, nam vnovična »postavitev obeležij sporoča, da nam ne glede na spremembe okolice, lokacij ali trenutnega političnega zastraševanja in omejevanja nihče ne more vzeti, kar nam je bilo priborjeno.«

Zdaj spominski plošči stojita na posebni kovinski konstrukciji pod veličastno lipo v bližini stanovanjskega bloka in športnorekreativnega centra. Stanislav Rojko in Boris Edšidt sta po priložnostnih nagovorih slovesno odkrila obeležje. Pod večjo spominsko ploščo osmim umrlim domačinom sta položila lovorov venec Mira Skok Korošec, predsednica Krajevnega odbora ZB za vrednote NOB Gornja Radgona, in Franček Fašalek, nečak pokojnega Maksa Fašaleka. Pod manjšo spominsko ploščo, ki je posvečena Frančku Pintariču - Švabi, ki je obiskoval to šolo in je bil prvoborec, življenje pa je leta 1942 izgubil v Savinjski dolini, sta lovorov venec položila nečakinja Janja Pintarič in Dušan Zagorc. Naslednja plošča je namenjena nekdanji šoli. Leta 1905 je bilo zgrajeno prvo nadstropje, leta 1935 pa je bila razširjena v

V SLIKI IN BESEDI

štirirazrednico. Leta 1946 je šola v štirih kombiniranih oddelkih od prvega do sedmega razreda obiskovalo 89 fantov in 81 deklet. V šolski zgradbi je 27. aprila 1951 zagorela prva žarnica. Leta 1962 je postala šola na Spodnji Ščavnici podružnična šola Osnovne šole Gornja Radgona. Delovati je prenehala 31. avgusta 2002.

Celoten dogodek, ki se ga je poleg nekaj vabljanih gostov, predvsem članov borčevske organizacije in svojcev padlih borcev, udeležil tudi član Predsedstva ZB za vrednote NOB Slovenije Marjan Šiftar, je potekal v čustvenem ozračju in v skladu z navodili NIJZ.

O. B.

Oplotnica:

Zagotovo bi bilo v normalnih časih ob osrednjem spomeniku v Oplotnici na spominski slovesnosti več prisotnih, kot nas je bilo tokrat. V senci zlovesče pandemije nove koronavirusne bolezni smo upoštevali pravila in se le v manjšem številu poklonili 59 žrtvam – padlim borcem, talcem, taboriščnikom, aktivistom in drugim žrtvam, ki so izgubili življenje v času NOB. Kot vsako leto smo položili cvetje in prižgali sveče v imenu Občinske organiza-

cije borcev za vrednote NOB Oplotnica. Po obisku spomenika smo obiskali še grobišča na pokopališču v Čadramu, v Božjem in druga obeležja na našem območju. Žrtvam druge svetovne vojne smo se poklonili 30. oktobra. Mrtvi niso in ne bodo nikoli pozabljeni!

Drago Mohorko

Šentjur:

Člani Zdrženja borcev za vrednote NOB Šentjur smo bili tudi letos kljub omejenemu delovanju zaradi pandemije nove bolezni zelo dejavni. Tako smo bili februarja v Sedlarjevem ob obletnici prihoda 14. divizije na slovensko ozemlje. Potem pa smo morali odpovedati za 21. marec doobra pripravljeno prireditev na Resevni kot tudi slovesnost, pripravljeno za državni praznik, dan upora. Projektcije filma Stari pisker (nastopil bi še D. Nikolovski) nam prav tako ni uspelo izvesti.

Dan zmage 9. maja smo ob upoštevanju navodil NIJZ proslavili pri partizanski bolnici Javorščica. 6. junija smo ob prisotnosti ruskega diplomata na Ravnah položili cvetje na grob ruskega vojaka, borca 14. divizije. Julija smo obiskali grob umrlega predsednika KO Slivnica Albina Kaše in istega dne obiskali tudi spomenik NOB v Javorju pri Sv. Heleni, dan pa končali s pogovori o organiziranosti KO Slivnica. 4. avgusta smo bili v Ljubljani na prireditvi ob odkritju doprsnega kipa Janezu Stanovniku in 29. avgusta v Jurkloštru na obletnici ustanovitve Kozjanskega odreda.

V prvi polovici prihajajočega leta 2021 bodo redne volilne konference v krajevnih organizacijah in redna volilna skupščina združenja. V svojih okolišjih moramo poskrbeti za to, da bo naše društvo tudi v prihodnje številčno in sposobno uspešnega delovanja. Februarja bo sledila udeležba na prireditvi v Sedlarjevem, marca naša slovesnost na Resevni, 27. aprila na državni praznik dneva upora v IKC, maja pri Javorščici in Zimi, junija na Sromljah in pri spomeniku ruskemu vojaku na Ravnah. V letu 2021 pa smo tudi organizatorji srečanja šestih občin ob 77. obletnici ustanovitve Kozjanskega odreda.

Še naprej bomo sodelovali z veterani Sever, Veterani vojne za Slovenijo, Zvezo slovenskih častnikov, Društvom Franja Malgaja in Klubom brigadirjev ter s planinskimi in drugimi društvi ter šolami v občinah Šentjur in Dobje.

Ivan Dvoršek

Ozeljan:

V Ozeljanu v spodnjem delu Vipavske doline je bila 30. avgusta spominska slovesnost ob 78. obletnici ustanovitve Prvega primorskega partizanskega bataljona Simon Gregorčič na Vodichah leta 1942.

Slavnostni govornik je bil Borut Lemut, podpredsednik Zdrženja borcev za vrednote NOB Nova Gorica. Na slovesnosti, ki so jo zaradi neurja pripravili v prostorih Krajevne skupnosti Ozeljan - Šmihel, je najprej opisal zgodovinske dogodke, ki so privedli do ustanovitve bataljona. Bil je zanimivo prisluhniti

zgodovinskemu ozadju zbiranja partizanov ob koncu leta 1941 in do sredine 1942. leta, ko so na Primorskem nastale prve čete oziroma bataljoni. Bil je veliko borcev prostovoljcev, toda dokler niso priskrbeli še orožja, se čete niso ustanovljale.

17. avgust 1942 bo s ponosom vpisan v zgodovino slovenskega narodnoosvobodilnega boja, saj je bil ta dan ustanovljen Prvi primorski partizanski bataljon Simon Gregorčič. Šlo je za urejeno, oboroženo in dobro stacionirano vojsko. Ime bataljona Simon Gregorčič je izbral Janko Premrl - Vojko in ta bataljon je ob koncu vojne imel razglašeni dvanajst narodnih herojev.

Po pozdravnemu nagovoru Marka Tribušona, predsednika Krajevne skupnosti Ozeljan - Šmihel, in Ljubice Gruzovin, predsednice Krajevne organizacije ZB NOB Ozeljan - Šmihel, so prijetno zadonele partizanske pesmi, ki jih je zapela Ženska vokalna skupina Zimzelen iz Nove Gorice. Prisotnih je bilo tudi nekaj domačinov in zvesta četica praporščakov.

V velikem neurju in deževju smo položili venec k spomeniku padlim v NOB Ozeljanu in k spominskemu obeležju Prvemu primorskemu partizanskemu bataljonu Simon Gregorčič na Vodichah nad Ozeljanom.

S.B.

Šipek:

Vsakoletna spominska slovesnost ob obletnici ustanovitve VI. slovenske narodnoosvobodilne udarne brigade Slavka Šlandra je bila tokrat zaradi koronavirusa izpeljana po smernicah NIJZ, v zmanjšanem obsegu in z manj udeleženci. K spomeniku so venec položili županja občine Lukovica Olga Vrankar, predsednik ZB Lukovica Marjan Križman in predsednik ZB Kamnik Dušan Božičnik.

Slavnostna govornica je bila županja, ki je med drugim povedala: »Na Šipku nad Blagovico je bila 6. avgusta 1943 ustanovljena VI. slovenska narodnoosvobodilna udarna brigade Slavka Šlandra. Komandant je bil Janko

Sekirnik - Simon, komisar pa Mitja Ribičič - Ciril. Brigada je bila ustanovljena, da bi nemškimi okupacijskimi enotam onemogočila prometne zveze v Črnem grabnu, Tuhinjski dolini in Zgornji Savinjski dolini. Na zbornem mestu so se zbrali Kamniški, Zasavski in Savinjski bataljon. Skupaj so šteli 350 starih borcev in okrog 400 novincev; imeli so le 287 pušk in 12 strojnica. Poseben pomen je brigada imela, ker je delovala na območju, ki ga je hotel Hitler ponemčiti.

Brigada se je takoj po ustanovitvi premaknila na Menino planino. Brigada je zaradi ofenzivnosti in uspešnih akcij že kmalu dobila naziv udarna brigada. Poleg bojnih akcij je nenehno skrbela za mobilizacijo novih borcev. Imela je razvito kulturno in prosvetno delovanje, v njem je deloval slovenski pesnik Peter Levec - Boris.

Povezovalka slovesnosti Irena Pustotnik je z Jožetom Pustotnikom recitala pesmi pesnika Petra Levca. Slovesnost so končali z recitalom pesmi Slobodana Stevanoviča. Za partizanske pesmi pa je tokrat poskrbel harmonikar Uroš Križman.

Mojca Omahen

Maribor:

Letos 2. oktobra je minilo 78 let od najmočnejšega poboja za svobodo ustreljenih domoljubov, sodelavcev Osvobodilne fronte in talcev v Mariboru. Spomenik talcem, ki so življenje v vojni izgubili na najbolj kruti način, v Mariboru stoji na zidu nekdanje sodnijske jetnišnice, na veliki granitni plošči pa so vklesana imena padlih. Njim v spomin je zapisan tudi verz: »Padli

ste z grozo v očeh, ubiti za temi zidovi, padli ste z vero v naš narod, naj ne zamre vaš spomin.«

Največjo morijo so nacisti pripravili 2. oktobra 1942, ko je bilo na dvorišču sodnih zaporov v Mariboru ustreljenih 143 talcev, med njimi 17 žensk. Ko govorimo o streljanju talcev, ne smemo mimo poslovlilnih pisem, ki so jih pred nasilno smrtjo napisali zavedni slovenski ljudje. Poslovlilna pisma so dragocen dokument in z veliko močjo pričajo o našem boju za svobodo, hkrati pa so svojcem dragocen spomin na njihove starše, brate, sestre, sinove in hčere. Pisem pred streljanjem 2. oktobra 1942 je 52. Nacisti so le v določenem obdobju, od septembra 1941 do konca oktobra 1942, dovoljevali talcem, da so se lahko s pismom poslovili od svojcev. Poslovlilna pisma žrtev za svobodo so natisnjena tudi v knjižni obliki. Izdala jih je založba Obzorja leta 1969.

Sekcija za ohranjanje spomina na talce pri ZB Maribor letos zaradi epidemijskih omejitev ni pripravila tradicionalne spominske slovesnosti s kulturnim programom in obiskom spominskega obeležja v notranjosti prostorov. Delegacija - predsednik ZB Maribor dr. Marjan Žnidarič, podpredsednica Amalija

Kovačič in podpredsednik Ivan Gorjup - je položila venec in prižgala sveče 2. oktobra pred spominskim obeležjem ustreljenim talcem v Ulici talcev.

Cvetana Golob

Piran:

V tednu, ko je občina Piran praznovala svoj praznik, je moral župan Denio Zadkovič vse dogodke, ki so bili tik pred uredništvijo, zaradi epidemije nove koronavirusne bolezni odpovedati. Med njimi je bila tudi prireditev v spomin partizanom pomoščakom, ki je bila načrtovana za 17. oktober pred spomenikom na Trgu prekomorskih brigad v Portorožu.

V Zdrženju za vrednote NOB občine Piran smo se odločili, da se vseeno zberemo, in sicer 15. oktobra, v manjših delegacijah in se na dan občinskega praznika poklonimo padlim. Spominske prireditve so se udeležile delegacije občine Piran z županom Zadkovičem na čelu, 430. mornariškega Divizion s poveljnikom kapitanom fregate Bogomirjem Tomažičem in Splošne plovbe Piran ter predsednik partizanskih pomoščakov Giorgio Ribarič, praporščak Luka Čibej, ki nosi piranski prapor na vseh spominskih prireditvah, in delegacija Zdrženja borcev za vrednote NOB Občine Piran.

Kljub deževnemu vremenu smo pri spomeniku partizanom pomoščakom v Portorožu (na sliki) namenili nekaj skromnih besed, položili vence in se umrlim poklonili z enominutnim molkom. Mogočni spomenik, ki ga je pred 43 leti postavil sredi Portoroža znani slovenski kipar Janez Lenassi, je bil odkrit 15. oktobra 1977 ob občinskem prazniku. Spomenik je posvečen slovenskim partizanskim pomoščakom, ki so se v okviru slovenskih partizanskih enot in drugih enot borili na Jadranu, v Sredozemskem morju in na Atlantskem oceanu.

Letos zaznamujemo tudi 76. obletnico ustanovitve mornariškega odreda Koper, ki je bil ustanovljen 15. oktobra 1944 v vasi Lopar v Istri. Takrat so na obalno območje prišli prvi slovenski partizani pomoščaki, ki so sodelovali pri osvobajanju severozahodne Istre.

Bojan Česnik

Štore:

Kljub izjemni pomembnosti praznika - združitve prekmurskih Slovencev z matičnim narodom, ki ga praznujemo 17. avgusta - se nehote hkrati spominjamo tudi naših izgubljenih slovenskih ozemelj. Člani domoljubnih organizacij v Štorah smo se prazniku v društvenih prostorih poklonili tudi tokrat.

Letos je minilo sto let od sprejetja sporazuma, podpisanega v Trianonu v Franciji 4. junija 1920, ki določa našo mejo z Madžarsko. Letos so v Avstriji 10. oktobra praznovali stoto obletnico koroškega plebiscita. Izguba Istre in vse okoli nje pa je poglavje zase. Malokdaj pa se govori o izgubi Medžimurja. To je bilo v svoji zgodovini slovensko. Vsekakor me žalosti dejstvo, kako brutalno smo Slovenci v Medžimurju leta 1947 izgubili naselje Štrigovo in skoraj za las tudi Razkrižje. Takrat je veliko vlogo odigral Ivan Horvatič - Slavko, rojen v Razkrižju, oče letošnjega občinskega nagrajenca Lenarta Horvatiča, ki je pokopan na mestnem pokopališču v Celju. Ko se bodo razmere zaradi epidemije virusa nekoliko umirile, se bomo na grobu poklonili tudi njegovemu spominu.

Srečko Križanec

Petelinove doline:

Društvo Odmev Mokrcra je avgusta organiziralo prenovno »jurčka« v Spominskem parku v Petelinovih dolinah. Delo je bilo opravljeno v treh dneh. Izvajalca sanacije sta očistila streho »jurčka« listja in mahu ter premazala

celotno stavbo. Premazala sta tudi kuhinjo in zunanje stene galerije. Lea in Marjana sta pospravili okolico jurčka in galerije, ves odpadni material pa sta naša člana Lea in Martin Stopar odpeljala na odpad v Mateno. Za opravljeno delo se zahvaljujemo izvajalcema sanacije, članom društva, Silvaproduktu in Občini Ig za denarna sredstva.

Društvo Odmev Mokrcra

Navrški vrh:

Ravne na Koroškem praznujejo 12. oktobra svoj krajevni praznik. Tega dne leta 1942 se je na Navrškem vrhu zbrala skupina domoljubov in sklenila, da je treba tudi v tem koncu slovenske zemlje začeti upor in pokazati, da krvavi prihod okupatorja v prvih mesecih kljub terorju in sejanju smrti ni utišal svobodoljubja koroških ljudi.

Na ustanovnem sestanku se je zbrala zelo pisana skupina ljudi: Beno Kotnik, kmet iz Podkrajja in slovenski zadružni funkcionar, organizator sestanka; Anton Metarnik, nadgozdar pri grofu Thurnu, udeleženec vukovarskega kongresa KP Jugoslavije; Janko Rozman, računovodja v gozdarski

upravi grofa Thurna, pred okupacijo predsednik guštanjskega Sokola (in nečak škofa Rožmana); Krevh in Medvejšek, delavca v ravenski jeklarni, člana KP; Alojz Winker, lesni trgovec iz Guštanja.

Kakor sem že napisal, je dogodek po vojni postal podlaga za utemeljitev krajevnega praznika za mesto Ravne na Koroškem in krajanji smo ga redno

praznovali. V zadnjih letih je praznik dobil tradicionalno obliko in redno smo ga praznovali. Začelo se je z dopoldanskim pohodom na Navrški vrh, kjer smo se najprej ustavili pri kmetiji Navršnik. Tu so pohodnike vedno gostoljubno sprejeli, jih nahranili in odžejali. Nadaljevali smo do Vrha in pri spomeniku imeli spominsko slovesnost. Po slovesnosti smo se vrnili v Športni center, kjer je bila vselej večja slovesnost za krajanje Raven.

Letos nam jo je pandemija močno zagodla. Slovesnost smo pripravljali v prvotnem obsegu, potem pa smo program začeli krčiti. Nazadnje smo načrtovali le še položitev venca in častno stražo pri spomeniku. Zgodilo pa se je, da je bilo ob uri položitve venca pri spomeniku zbranih dvajset ljudi. Spregovoril sem jim o pomenu spominjanja dogodka. Naš član dr. Matjaž Iršič pa je pripravil svoj program slovesnosti. Med drugim je v svojem nagovoru spomnil, da sočasno z našo slovesnostjo poteka v Celovcu stota obletnica plebiscita. Nadaljeval je: »Pa vendar nismo zato tukaj. Nacizem kot skoraj samoumevno nadaljevanje poplebiscitnega pogroma je storil svoje. Tukaj smo torej predvsem zato, da človekoljubno obudimo spomin na neomajni boj tega 'koroškega ljudskega žvota', ki se je nadaljeval med obema svetovni vojnama in dosegel svoj vrhunec v času narodnoosvobodilnega boja slovenskega naroda med drugo svetovno vojno.« Nastop je končal z recitacijo Kosmačeve pesmi Domovina naša je svobodna.

Maksimilijan Večko

Ljubljana:

Kot vsako leto je tudi letos Združenje borcev za vrednote NOB Ljubljana Center 13. oktobra pripravilo spominsko slovesnost v spomin na 24 ustreljenih talcev. Sama slovesnost je bila tako programska kot glede na število prisotnih zaradi trenutnih zdravstveno-političnih razlogov izvedena v okrnjeni obliki.

Na spominski slovesnosti so sodelovali policijski kvintet trobil, častna straža garde Slovenske vojske, praporščaki ZB. Ker je 13. oktober tudi praznik četrtne skupnosti Center, so se njeni predstavniki poklonili ustreljenim rodoljubom. K spomeniku so položili vence predstavniki Združenja borcev za vrednote NOB Ljubljana Center, Mestne občine Ljubljana in stranke Socialni demokrati. Maloštevilni svojci ustreljenih so ob spomeniku prižgali svečke. Čeprav skromno, smo se spomnili pokojnih rodoljubov in jih ne bomo pozabili.

Miha Grobelnik, foto: Nik Rovan

Hajdina:

Združenje borcev za vrednote NOB Hajdina je skupaj z Območnim združenjem ZB Ptuj in v sodelovanju z Občino Hajdina in Osnovno šolo Hajdina pripravilo slovesnost v spomin na padle partizanske kurirje kurirske postaje TV-8 S. Prireditve je bila 25. septembra pri spomeniku na Zgornji Pristavi. Po pozdravnem nagovoru Branke Bezeljak, predsednice Območnega združenja borcev za vrednote NOB Ptuj, so pripravili tudi krajši kulturni pro-

gram, v katerem so zapeli hajdinski ljudski pevci, člani ZB, podžupan Občine Hajdina Franc Krajnc, predsednica občinske organizacije ZB Hajdina Terezi-ja Mirkovič in Branka Bezeljak pa so položili venec k spomeniku.

S. B., foto: Tatjana Mohorko

Žiri:

V Žireh 23. oktobra praznujemo dan spomina, s katerim zaznamujemo dan, ko je nemška vojska morala zapustiti Žiri. Zaradi širjenja virusa in s tem vse bolj strogih ukrepov se je krajevni odbor ZB NOB Žiri odločil, da prireditve dan spomina, načrtovane za 24. oktober, ne izvedemo.

Prireditve sama je ena redkih priložnosti za srečanje članstva ZB NOB Žiri in regije, predstavnikov sorodnih organizacij in tudi podpornikov negovanja tradicij narodnoosvobodilnega boja. Običajno smo se ob tej priložnosti s kulturnim programom in nagovorom znane osebnosti spomnili dogajanja leta 1943 in se ozrli na dogajanje ne samo v Žireh, ampak tudi v regiji. Obiskali so nas tudi prijatelji iz Velikega Polja, s katerimi smo počastili spomin na njihovo rojakinjo, heroinjo Mihaelo Škapin - Drino, padlo v bližnji okolici 15. novembra 1943.

Kljub odpovedi prireditve ob dnevu spomina pa je krajevna organizacija ZB NOB spomin na dogodke 23. oktobra 1943 zaznamovala z obiskom trinajstih pomnikov NOB na Žirovskem in polaganjem simboličnih cvetličnih aranžmajev. Na sam dan praznika je delegacija krajevnega odbora obiskala spominska obeležja pri Merlaku na Žirovskem vrhu, na Pretovču, pri tovarni Alpina, Dobračevi, na Selu ter pri Osnovni šoli Žiri.

Oddaja Aktualno na radiu Sora je bila 23. oktobra posvečena dnevu spomina. Vršilec dolžnosti predsednika KO ZB NOB Žiri se je z voditeljico Jano Jenko pogovarjal o dogodkih pred 77 leti, pomenu praznika za Žiri in povezovalni vlogi gojitve spomina na čase narodnoosvobodilnega boja ter o sporočilu praznika. Z uredništvom Gorenjskega glasu se dogovarjamo o načinu in obsegu zaznamovanja našega praznika v nekaterih od njihovih izdaj. Menimo, da smo praznik dostojno proslavili, čeprav nam je koronavirus postavil kar nekaj ovir.

Ivan Albreht

Spominska plošča na Osnovni šoli Žiri

Izola:

Ob državnem prazniku »Vrnitve Primorske k matični domovini« je v središču Izole odmevala pesem, ki jo je v uro in pol trajajoči koncert strnila izolska pevka Marjetka Popovski v sodelovanju s CKŠP Izola. Skupaj s svojimi glasbeniki (Miran Pečnik, Savo Kralj, Marko Petelin, Gorast Radojevič), pevkami skupine Cvet v laseh in recitatorjem Igorjem Rojcem je ustvarila prečudovit večer, ko sta govorila pesem in povezujoči recital. Preko uvodnih slovenskih ljudskih pesmi je večer prešel na borbene in partizanske pesmi. Te so se slišale čustveno in s posebnim ponosom tako od nastopajočih kakor od obiskovalcev, ki so ves večer sodelovali in prepevali zraven. Že tako toplo ozračje večera je pesem še dodatno segrevala in dodajala energijo vsem, ki so prišli.

Nagovor ob prazniku je imel izolski župan Danilo Markočič, pridružila pa sta se tudi predsednik Združenja Zveze borcev za vrednote NOB Slovenije Marijan Križman in predsednik Zveze borcev Izola, Slobodan Radujko. Posebna zahvala pa je šla Marjetki Popovski, ki s svojimi pesmimi in nastopi že vrsto let bogati in ustvarja posebno razpoloženje na proslavah, srečanjih in prireditvah tako doma kakor po Sloveniji in v zamejstvu.

S.B.

Postojna:

Združenje borcev za vrednote NOB je 14. septembra v sodelovanju z Občino Postojna na predvečer praznika priključitve Primorske k matični domovini pripravilo slovesnost ob državnem prazniku, na kateri so v parku pri Zeleni dvorani v Postojni podelili priznanja ZZB NOB Slovenije.

Zbrane, še posebej živeče borce, sta pozdravila predsednik borčevske organizacije Jerko Čehovin in domači podžupan Andrej Berginc, slavnostni govornik pa je bil predsednik ZZB NOB Slovenije Marijan Križman, ki je skupaj s predsednikom pokrajinskega sveta za južno Primorsko Slobodanom Radujkom podelil posebna priznanja ob 75-letnici osvoboditve. Najvišjo, zlato plaketo je prejela Anita Bera, srebrno Doroteja Hrvatič, posebni priznanji pa praporščaka Anton Vodopivec in Pavel Žnidaršič. Kar 30 članov borčevske organizacije Postojna in Pivka je prejelo priznanja ob 75-letnici osvoboditve na prireditvi, ki jo je povezovala predsednica domače krajevnice borčevske organizacije Katja Vuga. V krajšem kulturnem programu so z recitalom Partizanski miting, nastopili pevci zbora Brkinci z recitatorko Marjano Centa.

Olga Knez

Čreta:

Prva oktobrska sobota je vsako leto že skoraj trideset let namenjena tradicionalnemu srečanju Savinjanov z obeh strani Dobrovelj in od drugod, ki se zberejo z zgodovinski Čreti z namenom obujanja in ohranjanja vrednot narodnoosvobodilnega boja, s poudarkom na prvi frontalni bitki slovenskih partizanov I. štajerskega bataljona z okupatorsko vojsko, ki je potekala 26. oktobra 1941. Slovesnost družno organizirajo ZB za vrednote NOB Žalec in Mozirje, Društvo izgnancev Slovenije OO Žalec, Območno združenje vetera-

nov vojne za Slovenijo Spodnje Savinjske doline in Veteranske združenje Sever – odbor Žalec. Letošnja slovesnost je bila zaradi epidemije nove koronavirusne bolezni povsem drugačna od vseh dosedanjih. Na prireditvenem

prostoru ob spominskem obeležju so se zbrali le predsedniki veteranskih organizacij in praporščaki s prapori, predstavniki lokalnih skupnosti na čelu z županoma Žalca in Nazarij, častna straža Slovenske vojske, predstavnici Zveze koroških partizanov in še nekaj drugih v skladu z upoštevanjem ukrepov NIJZ. Zbrane je v uvodu nagovoril predsednik ZB za vrednote NOB Žalec Marijan Turičnik in po pozdravu na kratko obudil spomin na čas zgodovinske bitke, ki je okupatorja opomnila, da se mu slovenski narod ne bo pokoril in da se je za svobodo pripravljen boriti tudi za ceno smrtnih žrtev. Še več je o tem zgodovinskem dogodku v nadaljevanju spregovoril predsednik Zveze borcev za vrednote NOB Slovenije Marijan Križman, ki je poleg obuditve spomina na takratne dogodke posegel tudi v poosamosvojitveni in sedanjih čas, ko se omalovažuje partizanski boj in se skušajo rehabilitirati sodelavci okupatorja. Med drugim je opozoril na nedavno razveljavitev obsodbe domobranskemu generalu Leona Rupnika, na podlagi katere so ga zaradi izdaje in sodelovanja z okupatorjem septembra 1946 usmrtili na Golovcu. Ob tem je poudaril, da je ta razveljavitev, in že pred leti rehabilitirani škof Rožman, očiten poskus spreminjanja in sprevrčanja zgodovine. S tem se počasi s pomočjo političnih botrov desnice skuša oprati greh za izdajstvo in kolaboracijo, v kateri so sodelovali.

D. Naraglav

Pivka:

Ko gremo mimo raznih spominskih obeležij po Sloveniji ali naši občini Pivka, se malokdaj vprašamo kdo so bili ljudje, katerih imena so izpisana na kamnitih pomnikih. Eno takšnih je na hiši Vadnal, po domače Sajevčevi, v Slovenski vasi. Letos smo jo člani ZB Pivka obnovili in znova postavili na svoje mesto.

Družina Vadnal, zavedna slovenska družina, je sodelovala v boju proti okupatorju in za svobodo plačala velik davek. Ubiti oziroma umorjeni so bili kar trije člani družine, trije pa so preživeli. Med njimi tudi sin Alojzij Vadnal (1930–1980), ki je kot mladenič v okolici zbiral orožje in ga predajal partizanom. Vojno je preživel in bil pozneje odličen jamar in raziskovalec.

Spominska plošča je posvečena trem članom družine Vadnal – očetu in dvema sinovoma: Stanislavu Vadnalu (1925–1945), ki je bil kot partizan vključen v 3 prekomorsko brigado in padel pri Bihaču. Francu Vadnalu (1927–1945), ki je bil vodnik za prehode čez proge, kurir in obveščevalec do konca vojne. Po vojni je bil mobiliziran v NOV in poslan v Horjul. 6. avgusta 1945 so ga ubili domobranci, ki so se še skrivali v okolici. Franc Vadnal (1898–1944) pa je umrl v koncentracijskem taborišču Gussen, kamor so ga deportirali italijanski fašisti, potem ko so ga spomladi leta 1943 aretirali. Združenje borcev NOB Postojna in občinski odbor ZB Pivka, zlasti njen član Matjaž Vilhar, si prizadevata, da se na pokopališču Slavina uredi skupen grob z nagrobnikom in napisi vseh članov družine. Ploščo na Sajevčevi hiši je postavila občinska organizacija ZB Pivka leta 1985, obnovitvena dela pa sta opravila člana naše organizacije ob soglasju novih lastnikov hiše.

Božica Pečko

Košuta pod Storžičem:

Javnega zimskega spominskega pohoda tokrat nismo mogli organizirati iz preventivnih protivirusnih ukrepov, zato se je 28. novembra k partizanski bolnišnici Košuta napotila le ožja delegacija članov OO ZB Preddvor. Počastili smo spomin na humano partizansko delo v bolnišnici, v kateri je kljub dobri oskrbi umrlo šest ranjenih in obolelih, mnogo pa jih je okrevalo in preživel. Nemalo smo bili presenečeni nad vpisom v vpisno knjigo obiskovalcev in mimoidočih, ki je izjemno poraslo. Vse bolj je priljubljena in obiskana pot mimo bolnišnice na Storžič kot tudi na Kališče in Veliko in Malo Poljana.

Člani OO ZB so si ob tem delovnem obisku podrobneje ogledali, kako bi že precej dotrajano bolnišnico vendarle obnovili in uredili skupaj z grobiščem. Bolnišnica in grobišče imata status kulturnega spomenika lokalnega pomena, zemljišče pa je v lasti občine Preddvor.

Franci Ekar

PREJELI SMO

Kalvarija

Oh, kako dolga dolga je je pot! Zame se je začela 21. julija 1941. Stara sem bila 15 let. Od mojih mladih leta nisem ničesar imela, ker jih nisem doživela. Ničesar nisem imela od mladosti, ker je bila vojna. Ta beseda vojna je najhujša od vseh besed in dejanj po vsem svetu, morilka vsega lepega. Kaj vse sem si želela? Najprej, da bi postala učiteljica. A moja želja se je v hipu spremenila v regratovo lučko – v nič. Da bi opisala vse hudo in gorje, bi zmanjkalo črnila in papirja, spomini pa vseeno ostajajo grenki. Tistega julija se je začela kalvarija pregnancev. Na pot sem šla tudi jaz s svojimi starši. Najprej so nas s tovornjakom pokrite s plahto peljali v Melje. Ležali smo na betonu in slami v kleti. Koliko nas je bilo, ne vem. Potem so nas strpali v živinske vagone. Bilo je joka, molitve kakor tudi kletvic. Ko človeku v obupu možgani zakrniijo, je konec. Lokomotiva je zapiskala kot za slovo. Odpeljali smo se v neznan. Prvič smo obstali v Slavonski Požegi. Tam so nas razdelili po barakah. Vodo so nam delili po piskrčkih. Vročina je bila neznosna. Ko to pišem, se mi trga srce. Predstavljajte si to trpljenje, ne da se ga opisati, ne povedati, napišem lahko le kalvarija. In ta kalvarija je trajala polna štiri leta. Sedem nas je šlo, vrnilo smo se štiri. Očeta in brata je pokrila

bosanska zemlja. Svobodo smo dočakali v Sarajevu in se 21. julija 1945 vrnilo mama in tri hčere v opustošeni dom. Moja želja je, da če je še kdo od znancev iz Sarajeva živ, naj mi, prosim, piše na moj naslov: Kristina Mauc (Makuc), Koroški dom starostnikov, PE Slovenj Gradec, 2380 Slovenj Gradec.

Kristina Mauc

Obiskal nas je tovariš Tito

Prejemam časopis Svobodna beseda. Zelo sem zadovoljna z njim. Imam status žrtve vojnega nasilja. Moja mladost je bila zelo težka. So stvari, ki jih nisem pozabila in se jih rada spominjam, med drugim taborjenja v Rovinju. Takrat nas je obiskal tovariš Tito. To je bilo srečno doživetje. Tudi slikali smo se z njim, a slik nisem nikoli videla. Slike o nas otrocih so bog vedeli kje, vendar pa bi bila srečna, če bi jih objavili. Vsak izmed nas bi lahko napisal marsikaj o svojem otroštvu in tudi lepo bi bilo, ko bi se kdaj še srečali. Ali nas je kdo sposoben zbrati in nam povedati, da nismo pozabljeni. Veliko nam je bilo obljubljen. Vprašam vas, kdo se danes zaveda, od kod je svoboda in kaj pomeni biti svoboden. Pišite tudi o vsem tem. Lepo vas pozdravljam in želim vse dobro.

Marica Plavčak Klanšek, Rogatec

Hvala, tovariš Franta

Takoj ko sem v 58. številki Svobodne besede prebrala razmišljanje tovariša Franca Severja - Frante, sem poiskala vaš naslov, da napišem nekaj spodbudnih besed. Žalosti me, da taka razmišljanja objavljate samo v tem našem časopisu. O tem, kar beremo, se vsi globoko strinjamo, taki članki bi morali biti v vseh časopisih. Gotovo vidite, kaj dela, kako poneumlja ljudi Nova 24, na FB komentirajo ljudje, ki sploh niso bili rojeni v času Osvobodilne fronte, in si dovolijo pljuvati po zvezdi, da ne naštevam še drugih nesmislov. Ne razmišljajo s svojo glavo, vneto in aktivno jih drugi prevzgapajo in jim vsiljujejo drugačne vrednote, drugo zgodovino. Sama sem rojena po vojni, vzgojena z vrednotami narodnoosvobodilnega boja, zato me žalosti vsaka drugačna misel. Nekje sem prebrala: »Narod brez zgodovine je mrtev.« Hvala, tovariš Franta, za vašo razmišljanja.

Marinka Petrič

Brata ustrelili kot talca

V teh turobnih dneh prebiram dnevnik svoje mame. Med drugim piše, kako so kot talca že leta 1941 ustrelili mojega brata Oskarja Slemenika. Rodil se je 6. maja 1922, izučil pa se je za kleparja.

»Spomladi leta 1941, ko se je začela vojna, so Nemci kmalu zasedli tudi Mislinjsko dolino. Številni mladi fantje so odšli v gozdove. Oskarjevi prijatelji pa so se začeli zbirati in upirati okupatorju. Večkrat so se sestali pri nas: Januš, Klakočar, Mlekuž, Štrubej in Franc Vraunč (Buzdo). Pisali so letake proti fašistom in prebirali rusko literaturo. Nemci so takrat začeli zbirati delovno silo za nadaljnjo gradnjo hidroelektrarne v Dravogradu. Oskar, ki je bil brez dela, se je javil. V začetku se je na delo vozil s kolesom, potem pa so si s prijatelji najeli sobo pri »Nežki«. Tam so se družili. Zbirali so hrano in oblačila ter vse skupaj ponoči nosili prvim partizanom na Pohorje. Ko je neke noči prišel ves blaten domov, mi je povedal, kaj počne. Prosila sem ga, naj tega ne dela, vendar je rekel, da če bo nevarno, ga bodo prijatelji opozorili. Žal pa so bili izdani in Nemci so kar z dela odpeljali 40 mladih fantov ter jih zaprli v Prevaljah. Šla sem k županu in celo h gestapu prositi, da ga izpustijo. Vse je bilo zaman. Fante so odpeljali v Begunje. Čez deset dni so od tam odpeljali deset fantov v Domžale in jih 3. junija 1941 ustrelili kot talce. Domačini so pozneje povedali, da so jih privezali h kolom. Pokopali so jih za pokopališkim zidom. Po vojni so jih prekopalni na Zlato polje. Našo družino pa so takrat izselili v Nemčijo.«

Jelisava Leskovar

Prijetno presenečenje

Vem, da ni navada, da objavljate tudi zahvale, a prijetno presenečenje, ki sem ga prejela od Zdrženja ZZB za vrednote NOB na Hrušici, mi narekuje nekaj besed. Vesela sem bila podeljenega priznanja ob 75. obletnici osvoboditve. Še posebej se me je dotaknil pripis: »O, če ljudi ne bi bilo pri nas, ljudi, ki ne ubogajo na vsak ukaz, tedaj bi nas že kdaj odnesel plaz!« Verz je vzeta iz pesmi Karla Destovnika - Kajuha. Mislim, da bi o tem veljalo razmisliti tudi danes. Mlado dekle pri sedemnajstih letih sem bila. Ilegalno delo za narodnoosvobodilni boj se mi je kljub neštetim nevarnostim zdelo smiselni upor proti nasilju okupatorja. Sestra, ki je leta 1943 odšla v partizane, ker je bilo njeno delo že močno ogroženo, je ob odhodu napisala: »Nobeno nasilje in teror ne moreta zatreti neustavljivega hrepenenja po svobodi.«

Moja generacija odhaja, a spomini ostajajo. Ponos v srcih in zavedanju tistih, ki nam slede, ostaja, poživljaj! Naj bo še naprej kažipot v svetlo prihodnost kot zvezdni utrinek, ki skozi noč hiti v naročje novemu jutru.

Srečno!

In še droben pomislek moje pesniške žilice:

Kdo v zgodovino seje le smeti?

Kaj nič ponos mu ne veli,

da te njegove so laži,

megla, ki v soncu izpuhti!

Mila Ivakovič, Jesenice

PRIHRANENEK PORABITE RAJE ZA

prenovo doma.

ENERGIJA PLUS

IZKORISTI PRILOŽNOST

**45% nižja cena
elektrike za kar
4 mesece**

Akcija traja do 31. 01. 2021 samo za omejeno število novih gospodinjstkih in malih poslovnih kupcev. Pravila in pogoji akcije so dostopni na energijaplus.si.

080 21 15 • 02 22 00 115 • info@energijaplus.si • energijaplus.si

JUBILEJ

97 let

Ivan Benedik - Matiček

Zaradi epidemije letos tradicionalne spominske slovesnosti na Tisju nad Litijo, ki je v spomin na prvi spopad slovenskih partizanov z nemškim vermahtom vsako leto potekala 24. decembra, žal ni bilo. Izmed udeležencev tega znamenitega spopada je živ samo še 97-le-

tni Ivan Benedik - Matiček, nosilec partizanske spomenice 1941.

Borcem je v spopadu na Tisju poveljeval legendarni komandant Franc Rozman - Stane, španski borec in poznejši narodni heroj. Ta je 2. štajerski bataljon povedel s Kremenjaka pri Trebnjem do Tis-

ja z namenom, da se prebijajo na Štajersko. Nemci so jim namero prepričali in skupaj z Italijani pripravili zasedo. Toda Rozman jih je preliščil in bataljon povedel proti Litiji in nato v velikem loku nazaj na Dolenjsko. Spopad je zgodovinsko pomemben zato, ker gre za prvi spopad slovenskih partizanov z okupatorjem.

Ivan Benedik - Matiček, partizansko ime mu je ostalo vse do danes in ga številni poznajo le po njem, je eden izmed dveh še živih nosilcev partizanske spomenice iz ZZB za vrednote NOB Ljubljana Moste - Polje in že nekaj let živi v Domu starostnikov na Škofljici. Kljub visoki starosti, rodil se je 15. julija leta 1923 v Ljubljani, so njegove misli še vedno jasne, prav tako kot spomini na težko mladost in dolga štiri leta partizanstva. Ker mu je oče zgodaj umrl, je otroška in mladostniška leta preživel v ustanovi za sirote v Banovinskem dječjem domu in v rejništvu v Zadobrovi. Izučil se je za kolarja. Četudi je

imel poklic, pa službe ni dobil, zato se je prostovoljno javil v tedanjo jugoslovansko vojsko, vendar je ta po kapitulaciji države leta 1941 razpadla. Vrnil se je domov in se takoj vključil v odporiško gibanje in Osvobodilno fronto. Preko zvez je odšel v partizane in se pridružil Molniški četi. Zaradi bližajoče se zime so se preselili na Pugled nad Lipoglavom, kjer so si uredili zimsko bivališče. V četi so bili večinoma mladi ljudje brez kakršnih koli vojaških izkušenj.

Matiček pravi, da so se razmere precej spremenile s prihodom Franca Rozmana - Staneta in Dušana Kvedra - Tomaža, oba sta bila prekaljena španska borca. Ognjeni krst so doživeli v bitki na Tisju na sveti večer 24. decembra 1941. Po tem dogodku se je enota umaknila na Dolenjsko. Izvedli so nekaj odmevnih akcij, med drugim na Primskovem in Turjaku, in se nato vrnili na Pugled. Znova so se pripravljali na preboj enot čez Savo na Štajersko, a je bil Matiček v dolini

Štange kot mitraljezec v bitki hudo ranjen v kolk in glavo. Padec v globel ga je obvaroval, da ga sovražniki niso odkrili, tovariši pa so ga odpeljali na Polico pri Grosupljem, kjer ga je oskrbel kar veterinar, saj zdravnika ni bilo. Izgubil pa je oko. Dokončno so ga pozdravili v Ljubljani. Matiček je bil v enem izmed naslednjih spopadov znova ranjen, zdravil pa se je v partizanski bolnišnici Jelendol v Kočevskem rogu. Zdravljenje je nadaljeval v italijanskem Bariju, od tam pa so oskrbovance z letali prepeljali v Zemun, sledila je premestitev v Oplenac pri Beogradu, kjer je postal upravnik okrevališča.

Po vojni se je vrnil v Ljubljano, ustvaril si je dom in družino in vse do upokojitve delal kot računovodja. Po upokojitvi je deloval v borčevski organizaciji, posebno rad pa se je udeleževal spominskih srečanj in druženj s tovariši.

Jožica Hribar

97 let

Rozalije Cunder

Sonja Rozalija Cunder se je 31. decembra 1922 rodila v Trstu kot Rozalija Wagner. Njena mati je bila

Slovenka, oče pa Čeh. V Trstu je dokončala srednjo trgovsko šolo in se zaposlila v špedicijskem podjetju.

Ko se je takoj po začetku vojne pridružila odporiški gibanju, je kot ilegalka zbirala denar in material za partizane. Veliko tega zbranege materiala je hranila v skladiščih pri svojem delodajalcu, ki je to tudi dopuščal.

Pri vzdrževanju zvez s partizani je leta 1944 v Podragi spoznala svojega bodočega moža, Staneta Cundera, ki je iz Baze 20 oziroma Baze 80 prihajal na Kras zaradi nabavljanja opreme za partizansko vojsko. Julija leta 1944 sta se v Kobdilju na Krasu tudi poročila. Sonjo so prav dan po tem, ko so partizani skupaj z ruskimi zavezniki osvobodili Beograd, to je 21. oktobra 1944, aretirali v Trstu in jo zaprli v tržaške zapore. Najprej so jo mučili, da bi izdala svoje sodelavce. Mučil jo je fašist s priimkom Colodi. Potem ko

ni nikogar izdala, so jo zaprli v zapore »gesuiti« v Trstu in nato decembra 1944 poslali v internacijo v koncentracijskem taborišču Ravensbrück v Nemčiji. Po krajšem bivanju v Ravensbrücku so jo premestili v podružnico Abterode, kjer je morala kot interniranka delati v tovarni letalskih motorjev. Ko se je leta 1945 z vzhoda že približevala Rdeča armada, so Nemci interniranke selili v podružnice Ravesbrücka proti zahodu in ob eni od takih selitev je Sonja s skupino sojetnic pobegnila in se skozi Penig in Plauen peš vrnila v Trst, ki so ga medtem že osvobodili jugoslovanska vojska in slovenski partizani.

V Trstu je nato z možem, majorjem JLA in članom zavezniške komisije za vojni plen, živela do 15. marca 1946. Tega dne je v njeni

prisotnosti na moža streljal pripadnik četnikov in ga s štirimi strelji iz pištole hudo ranil. Po njegovem okrevanju sta se preselila v Beograd, kjer je mož delal v vojnem gradbeništvu. Leta 1949 sta se dokončno vrnila v Ljubljano. Po vojni Sonja ni bila zaposlena, je pa bila zlasti po letu 1993 zelo aktivna članica krajevne organizacije ZZB za vrednote NOB Posavje. Še vse do leta 2016, torej pri 94 letih starosti, je vestno in prizadevno opravljala tajniška dela za krajevno organizacijo ZB. Zdaj še vedno bistrega duha živi v Domu starejših občanov Bežigrad. Kmalu po končani vojni je rodila hčer in sina in se je vsaj do začetka epidemije veselila snidenj z otrokoma, štirimi vnuki in štirimi pravnuki.

S. B.

95 let

Izidorja Čebrova

Poslednji še živeči borec 1. prekomorske brigade Izidor Čebrova je 3. decembra dopolnil 95 let. Rodil se je v Vipavski dolini, v vasi Preserje. Italijanske oblasti so ga kot številne mlade fante poslale v italijanski posebni bataljon. Še ne 18-letni fant je dočkal kapitulacijo Italije. Nič ni okleval, odšel je v zbirni center v Bariju in se nato na jugu Italije pridružil Titovim partizanom.

Bil je v 1. prekomorski brigadi, ki je bila v Carbonari v Italiji ustanovljena 20. oktobra 1943. Sestavljena je bila iz 1886 borcev v 1. in 2. slovenskem, 3. črnogorskem in 4. hrvaškem bataljonu. Naslednji mesec je bila brigada razporejena na otoku Hvaru, kjer so ji priključili še dva bataljona, sestavljena

pretežno iz slovenskih vojakov. Decembra 1943 je bila 1. prekomorska brigada premeščena na otok Korčula, njena glavna naloga pa je bila obramba tega otoka. Brigada je prvi spopad doživela med 22. in 24. decembrom 1943, ko so Nemci izvedli desant na Korčulo. V boju je brigada utrpela velike izgube, saj je bilo več kot 300 njenih borcev ubitih ali ranjenih, zato se je umaknila na Vis. Januarja 1944 sta se združeni 1. in 2. prekomorska brigada izkrcali pri Pakoštanah in bili napoteni v Drvar, kjer so njune borce razdelili v 1. proletarski korpus. Večina borcev, med njimi tudi Izidor Čebrova, je bila dodeljena 13. proletarski brigadi Rade Končar in 3. proletarski

krajiški brigadi. Nekaj borcev je bilo razporejenih tudi v Zaščitni bataljon Vrhovnega štaba NOVJ, v inženirsko brigado in enote 6. liške divizije. V sestavi teh enot so se nato pripadniki 1. prekomorske brigade udeležili vseh bojev do konca vojne.

V partizanih je Izidor Čebrova prepešal Bosno in Hercegovino, Srbijo po dolgem in počez. Spominja se, da med vojno skoraj leto dni ni videl in ne jedel kruha. Sodeloval je pri osvoboditvi Beograda, preživel je celotno sremsko fronto, nato bil pri osvoboditvi Zagreba, kjer je tudi dočkal svobodo. Njegova enota je po svobodi bila premeščena v Novi Sad, v vojašnico Petrovaradin. Od tam se je nato vrnil domov v svojo Vipavsko dolino in do upokojitve služboval v Novi Gorici. Kupil si je hišico v Vrtovinu, danes pa živi v Novi Gorici.

Franko Pleško

Voščilo

Spoštovane članice in člani KO ZB Vodice in bralci časopis Svobodna beseda,

v prihajajočem letu vam želimo veliko optimističnih in spodbudnih trenutkov ter dobrih priložnosti, predvsem pa veliko osebnega zadovoljstva, obilo dobre volje, topline in zdravja. Želimo vam prijetne praznike in srečno v letu 2021.

Odbor KO ZB Vodice

PESEM

Na svoji zemlji

V zgodnji uri prvega programa poslušam meni vedno ljub avizo »Na svoji zemlji«, ko sedim za mizo in srkam kavo ... običaj vsakdana.

A tokrat trpko mi na dušo pade ob misli, ali res smo še na svojem, ko svetovni kapitalski pojem svobodo, dušo in srce nam krade.

Čemu nam takšna samostojnost, ko vlada nas vsepovprek nadzira in ljudstvo na proteste galopira, da brani izbranjeno in dostojnost?

Nam danes še kaj skupnega ostaja, ko divje se lastnini, razprodaja in stisnjem v pesti kapitala po zankah se svoboda para?

To jutro trpko mi na dušo pada. »Na svoji zemlji« še zveni avizo in solze grenke padajo na mizo ... Ne tekne več mi osoljena kava.

Živko Komac, Kočevje

IMELI SMO LJUDI

Rade Vrlinič

1925–2020

Člani Zdrženja borcev za vrednote NOB Črnomelj, posebno še člani KO Črnomelj, so sredi oktobra na zadnjo pot pospremili enega najstarejših in najbolj priljubljenih članov organizacije, Rada Vrliniča.

Rade se je rodil 22. novembra 1925 v majhni belokranjski vasi Bojanci. Ta leži sredi belokranjskih gozdov in je bila zato izjemno primerna za vzpostavljane stikov med partizanskimi borci in vaščani, ki so vsi po vrsti, med njimi tudi komaj sedemnajstletni Rade, sodelovali v boju za svobodo in boljše življenje. Italijanski okupator je poskušal sodelovanje ljudi s partizanskimi enotami na vse mogoče načine onemogočiti. Tako je tudi mladega Rada doletela ista usoda kot toliko belokranjskega življa: izgon v koncentracijska taborišča na Rab, v Gonars in Visco, po kapitulaciji Italije pa v ujetništvo v Nemčijo.

Po končani vojni se je Rade vrnil v Črnomelj. Član borčevske organizacije je postal ob njeni ustanovitvi in z vsem srcem se je posvetil delu v njej. Ni bilo prireditve, spominske slovesnosti ali drugega dogodka na območju Bele krajine, povezanega z bojem zoper okupatorja, da pri njem ne bi sodeloval kot organizator ali pomemben del prireditvenega odbora.

Prav zaradi svoje predanosti, poštenja, odkritosrčnosti in dobrote je bil tri mandate podpredsednik borčevske organizacije občine Črnomelj, enako število mandatov je bil tudi predsednik Krajevne organizacije ZB Črnomelj, zadnje mandate pa tudi član Izvršnega odbora ZB za vrednote NOB Črnomelj. Prav zaradi njegove pripadnosti vrednotam, ki so vzklicale med narodnoosvobodilno vojno, je bil ob koncu mandata razglašen za častnega predsednika KO ZB za vrednote NOB Črnomelj. Za svoje delo v organih borčevske organizacije je prejel vrsto priznanj, nazadnje tudi tisto, ki mu je pomenila vrhunec zahvale za njegov prispevek k ohranjanju vrednot narodnoosvobodilnega boja – zlato plaketo Zveze združenj borcev NOB Slovenije.

Kljub letom, ki so obtežila njegovo telo, je bil eden tistih, ki ne zamudijo nobene spominske slovesnosti ali druge prireditve. Tudi letos se je udeležil štirih prireditev, namenjenih ohranjanju spomina na čas, ko je bil obstoj slovenstva na največji preizkušnji. Nazadnje je bil prisoten na skupni slovesnosti ob srečanju borcev domicilnih enot, mladine in prijateljev Bele krajine ter obletnici »Vranovega leta« na letališču Otok pri Metliki.

Člani Zdrženja borcev za vrednote NOB Črnomelj smo Rada imeli radi in tudi on je imel rad nas, rad je imel ponedeljkova in sredina druženja ob kavici s tovariši iz organizacije, ko je s svojim znanjem in izkušnjami mnogokrat pomagal, da se je kakšna težava odpravila v zadovoljstvo vseh. Rade Vrlinič bo ostal v našem spominu kot človek, borec in prijatelj.

ZB za vrednote NOB Črnomelj

Antonija Kunšek

1925–2020

Antonija Kunšek se je rodila 1. maja 1925 v Hrastniku mami Heleni in očetu, rudarju Antonu Jakupu. V družini je bilo pet otrok. Tončko so poslali v takratno dekleško šolo, kjer jo je tudi uspešno končala in se kot mlado dekle takoj zaposlila v Steklarni Hrastnik, da je lahko v hudih časih med vojno pomagala številni družini. Bila je napredna in dejavna v mladinski organizaciji v Hrastniku in pri devetnajstih letih se je odločila za odhod v partizane. Tako je bila 12. septembra 1944 dodeljena 3. bataljonu Kozjanskega odreda in nato kot bolničarka štabu komande v Jurkloštru. Po končani vojni se je vrnila domov v Hrastnik in se spet zaposlila v Steklarni, kjer je spoznala Ladislava in se junija 1950 z njim poročila. Rodili so se jima trije otroci: Marjetka, Ivan in Branka. Leta 1997 je ostala sama na svojem domu na naslovu Pot Vidka Pavliča. Zaradi slabšega stanja njenega zdravja se je odločila za Dom starejših občanov Hrastnik. Tako je zadnja leta zadovoljna in srečna živela v domu, kjer je imela vso oskrbo.

Vsa leta je bila članica KO ZB za vrednote NOB Rudnik in velikokrat mi je pripovedovala, kako je prebrala reko Savo in kako ji je bilo hudo ob ranjencih. Zaradi vseh epidemioloških ukrepov je nismo mogli obiskati za njenih 95 let in ji zaželeli sreče pri premagovanju te bolezni. A vendar je bila bolezen hujša in tako smo v združenju izgubili še zadnjo udeleženko narodnoosvobodilnega boja. 19. oktobra smo se na pokopališču Dol pri Hrastniku poslovili od nje.

ZB za vrednote NOB Hrastnik

Jože Hladnik

1925–2020

28. septembra zjutraj je prenehalo biti srce našemu partizanu Jožetu Hladniku. Od njega smo se poslovili dva dni pozneje na postojnskem pokopališču.

Na svet je privekal 11. marca 1925 v Podkrajju. Mama je bila domačinka, oče pa s Križne gore nad Colom. Komaj štiriletni deček se je zaradi mamine bolezni moral posloviti od nje. Ker je bil njegov oče gozdarski delavec in je bil poredko doma, sta z bratom živela pri teti. Ko je teta zbolela, sta se morala spet seliti k drugim sorodnikom, kjer sta preživljala svoje otroštvo. Šolo je Jože obiskoval le pet let. Pri enajstih letih ga je pod svoje okrilje vzel oče. Tako mu je Jože pomagal pri gozdarskih opravilih in večino dni preživel v gozdu.

Tudi z očetom nista skupaj preživljala dolgega obdobja, saj je leta 1941 oče odšel v partizane. 4. januarja 1943 so ga Italijani odpeljali na sluzenje vojaškega roka na Sicilijo. Ob kapitulaciji Italije so se s Sicilije vračali domov v skupinah po 25 vojakov, najprej z ladjo, nato pa z vlakom. Izstopili so v Trziču (Monfalconu), od tam pa so šli v Gorico, kjer so se vpisali v partizane. Jože je postal borec Gregorčičeve brigade. Po vpisu se je s patroljo le za kratek čas vrnil domov, tam pa srečal očeta in brata, ki sta že bila v partizanih. Priključil se jima je in šli so proti Črnemu Vrhu in Idriji. Kmalu po prihodu v partizane so ga poslali na enomesečni tečaj za radiovežista v Gorenjo Trebušo. Ko se je vrnil v svojo četo, je izvedel, da je njegov oče padel na Livku.

Jože je bil radiovežista v peti enoti IX. korpusa. Bojeval se je v Čepovanu in na Tolminskem. Sodeloval je v pripravljanju zased in partizanskih stražah. Skupaj z IX. korpusom so se borili za osvoboditev Trsta. 8. februarja 1944 je bil Jože nad Čepovanom ranjen v levo roko in oko. Zaradi cone B je po vojni moral ostati še v vojski. Bil je okrog 430 mobiliziranih. Domov v Podkraj se je vrnil 21. decembra 1946, tam je dobil še živo staro mamo in nekaj časa pri njej živel. Iz Podkrajja je šel v Pivko, kjer je leto dni služboval kot miličnik, potem pa je postal voznik in to delo je opravljal do svoje upokojitve. Leta 1949 je spoznal svojo ženo. Ustvarila sta si družino. Jože je bil tudi eden od ustanoviteljev ZŠAM v Postojni. Zadnjih deset let je bil vdovec, vendar se ni zaprl med štiri stene, temveč se je vključil v delovanje ZB NOB Postojna. Že pred tem je nadomeščal praporščaka krajevne postojnske organizacije, pomagal pri pripravi proslav združenja, pozneje pa se je udeleževal vseh proslav, ki smo jih kot združenje organizirali. Še 6. septembra letos je sodeloval na predstavitvi naše organizacije krajanom občine Postojna. Zadnjič pa je bil z nami 14. septembra, ko je za svoj prispevek v NOB prejel priznanje ob 75. obletnici osvoboditve. Lani je od ZZB NOB Slovenije prejel tudi najvišje priznanje, zlato plaketo.

Katja Vuga

France Malešič

1921–2020

France Malešič se je rodil 28. julija 1921 v kmečki družini v Gorenji vasi pri Ribnici. Ko je bil star deset let, mu je umrl oče. Materi, ki je ostala sama s sedmimi otroki, ni bilo lahko in družina se je težko prebijala skozi življenje. Zato se je France takoj po končani meščanski šoli zaposlil pri cestnem nadzorstvu in tako pomagal pri preživljanju družine. Začetek druge svetovne vojne in še posebej okupacija Slovenije sta usodno posegla tudi v življenje Francetove družine. Prvi se je odločil za odhod v partizane njegov starejši brat Matija, potem pa leta

1942 še France in mlajši brat. Pokojni France je svojima otrokoma Jožetu in Alenki mnogo let pozneje zaupal, kdaj je dokončno dozorela odločitev za odhod v partizane. Neke nedelje so se domači fantje v nedeljskih oblekah in z nageljni v gumbnici zbrali pred cerkvijo v Ribnici, tako je bilo namreč v navadi. Pa je k Francetu pristopil italijanski oficir njegove starosti. Najprej mu je primazal klobuto, nato je izpulil nagelj in ga s škornjem poteptal. V tistem trenutku se je France odločil in se pridružil borcem Ribniške čete. Nekaj časa je bil še borec Šercerjeve brigade. Vse do osvoboditve je opravljal tudi številne obveščevalne in politične funkcije na terenu.

Po vojni je tovariš France pomislil tudi na to, da bi si ustvaril družino. In res je to storil z mladim dekletom Cilko, svojo soborko v partizanih. Naslednji korak pa je bil nadaljevanje šolanja, najprej končanje gimnazije in nato vpis na Fakulteto za agronomijo. Po diplomu se je zaposlil in kot agronom delal na kmetijskih posestvih nekdanjega kombinata Emona. Emoni je bil zvest do upokojitve.

France pa ne bi bil France, če ne bi vsega svojega življenja ob vseh vsakodnevnih delovnih in družinskih obveznostih posvetil tudi dejavnemu članstvu v Zvezi borcev in ohranjanju vrednot narodnoosvobodilnega boja, tudi v ljubljanski krajevni organizaciji Tabor - Ledina, katere član je bil zadnjih 13 let, ko je svoje dni preživljal v Domu upokojencev Tabor. Ob slovesu od Franceta moramo še posebej opozoriti na njegov neprecenljivi prispevek k postavitvi spomenika vsem padlim iz njegove rojstne Gorenje vasi pri Ribnici. Spomenik, delo arhitekta Franca Miheliča, stoji na gmajni pri Lepovčah in kot nema pričča opozarja, da svoboda izpod tujčevih, okupatorjevih škornjev ni prišla kar sama po sebi. Zanj se je slovenski narod boril v neposrednih bojih s sovražno soldatesko in domačimi izdajalci ter v ilegali, v vaseh in mestih.

Meta Verbič

Antonija Rus

1928–2020

Prav na dan mladosti, 25. maja, smo se na cerkniškem pokopališču poslovili od spoštovane sokrajanke in priznane družbenopolitične delavke, tovarišice Antonije Rus. Veliko je simbolike v tem dnevu. Naša Tončka ga je tako ali drugače praznovala od svojih mladih, pravzaprav vojnih let pa vse do časa, ko je kot članica Območnega združenja borcev in udeležencev NOB Cerknica prav na dan mladosti spremljala učence osmih razredov cerkniške osnovne šole do jase ob partizanski bolnišnici Ogenjca.

Antonija Rus se je rodila 27. decembra 1928 Alojziju in Mariji v Travniku. Družina je živela na majhni kmetiji, ki tolikšni družini ni omogočala preživetja, zato je oče služil kot sekač in tesač pri premožnejših

kmetih. V otroških in mladostniških letih so jo spremljale težke življenjske preizkušnje. Doživela je 31. julij 1942 – dan, ko so italijanski fašisti požgali njeno rojstno vas in se je s preostalimi člani družine preselila v Grčarice. Med vojno je družina simpatizirala s partizani in jim pomagala po svojih močeh – skrivali so jih pred okupatorjem in domačimi izdajalci, zbirali hrano, jim kuhali in prali, oče je s konjem in vozom pomagal pri prevozu ranjencev.

Še ne petnajstletna je bila Antonija leta 1943 sprejeta v SKOJ in kot sekretarka je sodelovala do konca vojne. Februarja 1945 se je udeležila skopske konference v Semiču in ravno takrat so jo doma iskali domobranci. Namesto nje so odpeljali sedem aktivistov, od katerih so tri ubili. Konec vojne je dočkala v Travi, od koder se je 5. maja 1945 z 18. divizijo vrnila k družini v Grčarice. Leta 1947 se je udeležila graditve železniške proge Šamac–Sarajevo, vključena je bila v 4. novomeško brigado, ki je zaradi izrednih delovnih rezultatov postala udarna. Udarnica je bila tudi Tončka in za nagrado se je v Zenici srečala z maršalom Titom. Po vrnitvi je delala v gozdu in na žagi pri Gozdnem gospodarstvu Grčarice, pozneje pri Gozdnem gospodarstvu Ribnica in Kočevje ter nekaj časa v upravi državne varnosti v Grosupljem in Kočevju.

Svojega moža s Primorskega je spoznala v Ribnici, od koder sta odšla v Postojno, se tam poročila in službovala ter se po krajšem času preselila v Cerknico. Dobila je delo v upravi občine Cerknica, in sicer v referatu za borce in vojaške vojne invalide. Leta 1978 se je upokojila. S še večjo vnemo se je lotila dela v krajevni organizaciji ZB Cerknica, kjer je bila od leta 1963 tajnica in pozneje predsednica, od leta 1975 pa tudi članica občinskega in območnega odbora ZB Cerknica. Neutrudna je bila pri organiziranju udeležbe članstva na različnih borčevskih prireditvah in proslavah na območju Slovenije. Za vedno so si jo zapomnile številne generacije cerkniških osnovnošolcev, ko jim je živahno z besedo prenašala lastne izkušnje in izkušnje drugih udeležencev narodnoosvobodilnega boja, predvsem pa je mlademu rodu vedno skušala predstaviti vrednote tega boja ter strahote in zlo bratomorne vojne, ki se ne sme nikoli ponoviti. Za svoje delo je prešla številna odlikovanja.

Drago Frlan

Stane Lampič

1923–2020

V 98. letu nas je 17. oktobra zapustil borec Cankarjeve brigade in dolgoletni član Zdrženja borcev za vrednote NOB Ptuj, Stanislav - Stane Lampič iz Njiverc pri Kidričevem.

Rodil se je 15. oktobra 1923 v družini s petimi otroki v vasi Snerberje pri Ljubljani. Po osnovni šoli se je pri znanem gradbenem mojstru Curku v Ljubljani izučil za zidarja. Kmalu po izbruhu druge svetovne vojne so ga Italijani zaradi

naprednih idej aretirali in poslali v koncentracijsko taborišče na Rab. S pomočjo domačih iz kraja Šmarje - Sap se je še pred kapitulacijo Italije vrnil domov. Potem ko ga je najboljši prijatelj opozoril na nevarnost, da ga nameravajo odpeljati domobranci, se je umaknil v Ljubljano, kjer je našel zvezo s partizani in postal borec Cankarjeve brigade. Tam je dočkal veliko nemško ofenzivo, ki je trajala od 21. oktobra do 11. novembra 1943. Ker je bil v najhujši bitki na Ilovi gori huje ranjen, so ga poslali na rehabilitacijo v Suhor na osvobojenem ozemlju v Beli krajini.

Po vojni je pridno pomagal graditi porušeno domovino in se nazadnje zaposlil v TGA Boris Kidrič v Kidričevem, kjer si je ustvaril družino in dočkal upokojitev. Stane Lampič je nosilec več odlikovanj, med drugim je prejel tudi medaljo za hrabrost. Od njega smo se poslovili 23. oktobra na pokopališču v Kidričevem. **OM**

Vitja Rode 1925–2020

Rodil se je v učiteljski družini Maistrovega borca Viktorja Rodeta, sicer ravnatelja mariborske deklishe meščanske šole, ki ga z oznako »nacionalist« najdemo pod zaporedno številko 486 na seznamu, s katerim so člani organizacije Kulturbund olajšali delo gestapu, ko je bilo treba v prvih dneh okupacije sestaviti dokončni spisek tistih, ki so na pomlad 1941 v Mariboru izgubili domovinsko pravico.

Z domačimi je v Srbijo odšel tudi 16-letni Vitja. V izgnanstvu je opravil maturo in se pridružil partizanom. Po vojni je najprej diplomiral na Ekonomski in nato še na Fakulteti za elektrotehniko v Ljubljani. Delu v razvoju Tovarne električnih aparatov so sledile politične naloge. Leta 1968 je postal direktor Dravskih elektrarn, nekaj dni po odprtju hidroelektrarne Zlatolčjeje direktor Elektrogospodarstva Maribor (EGM) in pozneje Elektrogospodarstva Slovenije (EGS). V tem času je vodil tudi Skupščino elektrogospodarstva Jugoslavije. Leta 1972 je postal podpredsednik in dve leti zatem predsednik Skupščine občine Maribor. Ta položaj lahko v mnogočem primerjamo z današnjim županskim. Je pa bil tedaj obseg občine drugačen – segala je od Lovrenca na Pohorju do Starš in od Šentilja do Frama.

Vitja Rode je zaznal in odstranil vrsto dotedanjih pomanjkljivosti. Občina je dobila prostorski plan, mesto pa prepotrebni urbanistični načrt. Nastala sta Biro za izgradnjo mesta in Biro za izgradnjo cest, saj je bila od dobrih tisoč kilometrov javnih cest v občini tedaj večina še makadamskih. V času njegovega vodenja se je začela stanovanjska gradnja Maribor Jug, Nova vas, Pristan. Zgradilo se je povprečno tisoč, v nekem letu celo 1400 stanovanj, začela se je obnova starega mestnega jedra, aktualne so postale gradnja

hitre ceste in dvoetažnega mostu, podvoza pod železniško progo na Ptujski cesti, modernizacija Meljske ceste, umestitev Aerodroma Maribor in vrste drugih projektov. Na področju družbenih dejavnosti je s pomočjo samoprispevkov zraslo ali bilo obnovljenih okoli 150 objektov, leta 1975 je kot najvišji predstavnik mesta pospremil slovesno razglasitev druge slovenske univerze, Univerze v Mariboru. Šele v Rodetovem času je več v Mariboru ustvarjenega dobička ostalo za prepotrebne lastne infrastrukturne in druge projekte. V letih od 1978 do 1980 je opravljal funkcijo podpredsednika Izvršnega sveta SR Slovenije, nato je bil do upokojitve direktor Tovarne avtomobilov Maribor.

Preostala leta sta z ženo Ksenijo uživala pokoj, najprej doma in nato v Domu pod Gorco. Leta 2017 je prejel naziv častni občan Mestne občine Maribor. Sodeloval je tudi v slovenski borčevski organizaciji.

Stane Kocutar

Stane Pečar 1928–2020

Zapustil nas je Stane Pečar, mladinski aktivist, partizan in taboriščnik, eden prvih članov borčevske organizacije, neutrudni zbiralec zgodovinskega gradiva o narodnoosvobodilnem boju na širšem škofjeloškem območju, dobitnik številnih priznanj in odlikovanj.

Rodil se je 11. februarja 1928 na Vrhniki v delavski družini kot tretji od desetih otrok. V mladinsko organizacijo OF se je vključil leta 1942 na gimnaziji v Ljubljani, v SKOJ pa je bil vključen maja 1943. S pomočjo treh mladincev iz okolice je v eni svojih odmevnejših akcij pozimi leta 1943/44 vlomil v nemško skladišče orožja in drugega vojaškega materiala v prostorih vrhniške mežnarje. Zasegli so nekaj orožja in streliva ter druge vojaške opreme, ker pa so bili izdani, so jih Nemci na domovih aretirali, odgnali na zasiljanje in pretepli ter jih nagnali domov. Septembra leta 1944 se je Stane pridružil partizanom. Oborožen s kratko puško italijanko se je vključil v Ljubljansko brigado. Še isti mesec so ga domobranci zaradi izdaje zajeli na Notranjskem in ga v skupini približno dvajsetih ujetnikov izročili Nemcem. Do konca vojne je preživel v zaporih in taboriščih.

Po vrnitvi iz vojske jeseni 1948 se je vrnil domov na Vrhniko. Kmalu je bil izvoljen za predsednika mladinske organizacije občine Vrhnika in postal član Okrajnega komiteja mladine. V Škofjo Loko je bil službeno premeščen leta 1954, tam je pustil neizbrisljiv pečat pri delovanju naše organizacije. Takoj po prihodu je za otroke padlih borcev in žrtev okupatorjevega nasilja organiziral tritedensko kolonijo v Rovinju. V muzeju je vodil petčlansko ekipo, ki je v 18 dneh prečesala območje desnega poredja Sore od Žirov do Medvod. Rezultat naporega dela je bilo obsežno Gradivo

za topografijo NOB, ki je še danes pomemben vir informacij za raziskovalce. Leta 1958 se je zaposlil kot pravnik na občini Škofja Loka in do upokojitve vodil oddelek za notranje zadeve. Z raziskovanjem zgodovine narodnoosvobodilnega boja se je poslej ukvarjal ljubiteljsko. Vztrajno, dosledno in sistematično je zbiral in urejal podatke o domobranstvu na Škofjeloškem in 50 talcih, pobitih za Kamnitnikom. Svoje izsledke je objavil v Loških razgledih, revijah in časopisih. Organiziral je popis vseh spomenikov na območju takratne občine in pisanje življenjepisov padlih borcev in žrtev okupatorja. Objavil je raziskavo o 340 objektih, ki so jih okupator in njegovi pomočniki uničili na Loškem, sodeloval je pri nastajanju knjige Škofjeloško okrožje avtorja Ivana Križnarja in knjige Pomniki NOB na Škofjeloškem. Zbiral je gradivo o padlih italijanskih partizanih, pripadnikih brigade Antonio Gramsci partizanske udarne divizije Garibaldi Natisone, ki so se marca leta 1945, v času zadnje nemške ofenzive, borili na širšem območju Poljanske in Selške doline. Večkrat je bil izvoljen v upravni odbor združenja, kjer je vodil odbore za zgraditev šestih spominskih obeležij narodnoosvobodilnega boja. Za eno izmed njih je dobil posebno spominsko plaketo od odbora Skupnosti borcev Prešernove brigade. Med drugim je prejel tudi plaketo Zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije (1991) in zlato plaketo za življenjsko delo ZZB NOV Slovenije (2015). V 90. letih je poskrbel, da je Dom Zveze borcev ostal v lasti združenja.

Marjana Jugovec

Marta Peljhan - Polonca 1923–2020

Marta Peljhan, s partizanskim imenom Polonca, se je rodila 9. avgusta 1923 na Gori nad Ajdovščino. V mestu je pozneje obiskovala osnovno šolo, ki je bila tedaj pod fašistično oblastjo. S štirinajstimi leti je že morala poprijeti za delo, da je pomagala prehraniti sedemčlansko družino. Takoj po začetku druge svetovne vojne se je komaj 18-letna vključila v odporniško gibanje. Leta 1942 se je zaposlila v Vipavi, kjer je delala tudi kot aktivistka Osvobodilne fronte, leto zatem pa se je še udeležila partijske šole na Vojskem. Leta 1944 je kot ilegalka (pod imenom Edda Giustini) delala v Trstu, kjer je ustanovljala odbore Osvobodilne fronte. 4. novembra so jo aretirali in zaradi izdajstva ene od aktivistk je padla v kremplje zloglasnemu komisarju Collottiju. Po enajstih dneh samice in mučenja so jo odpeljali na komando SS na trgu Oberdan, od tam pa v tržaški zapor Coroneo. 12. januarja 1945 so jo skupaj s sotrpinkami naložili na vlak, ki je imel cilj v enem največjih ženskih koncentracijskih taborišč, v Ravensbrücku. Od tam se je vrnila živa, a močno zaznamo-

vana. O tej izkušnji dolgo ni želela govoriti. Ker ji je vojna vzela prvo in edino ljubezen, še preden se je uspela uresničiti, se je po osvoboditvi posvetila delu v tekstilni tovarni in v računovodstvu ajdovskega zdravstvenega doma ter skrbi za svoje starše. Zatem je skrbela še za svoje nečake v Koprju, Trstu in Padovi. Zaradi mamine bolezni se je po upokojitvi z njo preselila v Koper, kjer je ostala do konca svojih dni. Tu je skrbela še za svoje pranečake in jim razkrivala lepote slovenske besede, pesmi in pokrajine. Njeno življenje je bilo veskokozi prežeto z ljubeznijo do naroda, za katerega bi žrtvovala življenje, in boju proti krivicam (ki so se po vojni dogajale tudi njej). Predvsem pa je bila vedno pripravljena pomagati šibkejšim. Prehodila je dolgo, a tudi težko in naporno življenjsko pot, ki pa ji niti za trenutek ni vzela neizmerne volje do življenja. Ugasnila je šele v zadnjih dneh, ko njeno srce ni zmoglo več.

S. B.

Emil Cesar 1927–2020

Univerzitetni profesor, doktor literarne zgodovine, urednik in tudi sam literat Emil Cesar je kot svoje zadnje delo leta 2017 objavil predgovor k romanu Žrtev novega življenja Ilke Vaštetove. Do pozne starosti je ustvarjal in bodril druge, naj pišejo. Pedagoški čut pri njem ni umanjkal. Bil je profesor za slovenski jezik in književnost na Pedagoški akademiji Univerze v Ljubljani,

ki se je v letu 1991 preimenovala v Pedagoško fakulteto Univerze v Ljubljani. Rodil se je 16. avgusta 1927 v Ljubljani, kjer se je njegovo življenje sklenilo 12. septembra 2020.

Leta 2011 je izšla njegova monografija Ko se trgajo korenine s tematiko, ki ji je bil zvest v svojem življenju. V njej je na naslovnicah simbolično uvrstil svoj portret med portrete sodobnikov: Ignaca Koprivca, Antona Medveda, Cirila Kosmača, Ivana Potrča, Kristine Šuler, Severina Šalija, Ksaverja Meška, Prežihovega Voranca ... V uvodnem besedilu je povzel pomenljive misli Mateja Bora, da se takrat, ko »čez gozdove rjoveje viharji, drevesa svojih korenin zavedo«. Ta resnica velja za Slovence in za vse čase.

To je bilo hkrati tudi globoko prepričanje Emila Cesarja, večnega iskalca resnice in občutljivega misleca. Delo Ko se trgajo korenine je posvetil ženi Justi. Tedaj je bil star 84 let. Oba sta bila vdana lepoti, pesništvu in slovenstvu. Še kot študenta sta skupaj pripravljala izdaje pesnikov in pisateljev.

Ženi Justi, zvesti tovarišici, kot je zapisal; ženi, otrokom in vnukom Roku, Polonci in Marku; Jerneju in Borisu; Marku in Luki je posvetil obširno delo Slovensko kultura v obdobju okupacije in narodnoosvobodilnega boja od aprila 1941 do 8. septembra 1943. Dodal pa je k temu še eno posvetilo: Kulturnim delavcem.

Dr. Emil Cesar, iskalec resnice, je v svojih delih postavil v ospredje človekovo plemenito držo, ujeto v krutost časa. Lovro Kuhar - Prežihov Voranc, Stojadin Kostić, Ksaver Meško, Tone Kralj, Alma Karlin ... zakaj so tako ravnali, se borili in ne upogibali hrbita? Predstavil jih je v knjigi Literarnozgodovinski portreti leta 2000. Delo je izšlo pri Dolenjski založbi (ur. Franci Šali).

A. A.

MINA MUŠINOVIČ O ŽENSKI SPOMENIŠKI FIGURI NA GORENJSKEM PO DRUGI SVETOVNI VOJNI

Knjiga prikazuje lik ženske, ki ji je bila zaradi specifičnih okoliščin prve in druge svetovne vojne dodeljena nova družbena vloga.

Avtoričino znanje in jezikovna spretnost nas spodbudita, da se za hip ustavimo, pogledamo opomnike v prostoru in se spomnimo ali pa opomnimo na pogumna dejanja žensk tistega časa.

V knjigi so predstavljeni v sliki in besedi spomeniki slovenskih umetnikov v spomin ženskam, materam, borkam, ki so zaznamovale našo zgodovino.

Format: 165 x 230 mm
Vezava: trda
Obseg: 74 strani
Cena: 21,00 €

**NOVOLETNA
PONUDBA
11,00 €**

www.pipinova-knjiga.si
info@pipinova-knjiga.si

040 / 934 811

NAGRADNA KRIŽANKA

Geslo križanke napišite na dopisnico in jo pošljite na naslov ZZB NOB Slovenije, Eienspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana, s pripisom »nagrada križanka« ali pošljite na elektronski naslov: svobodna.beseda@zzb-nob.si do 15. januarja 2021.

Trem izžrebanim reševalcem bomo podarili knjigo.

Izžrebanji reševalci križanke iz 61. številke časopisa Svobodna beseda

1. Nada Novak

Dr. Ozvalda 3, 2270 Ormož

2. Tomaž Perc

Mlaka 7, 1332 Stara cerkev

3. Ivan Žinko

Brilejeva ulica 13, 1000 Ljubljana

Rešitve križanke:

HOMO SAPIENS, OJAČEVALNIK, RATAR, KIOTO, ULJ, ER, KK, KOALA, TINA, VŽIGANJE, PAIEN, KAABA, GOBARSTVO, AP, OVE, ADRASTEJA, GNOJ, TR, ŠPORT, VV, ETNOLOG, ERD, EB, ONA, UNEG, NT, SKORJA, ŽD, LEV, JIMI, NESODOBNOST, ENOČNIK, EGALITE, AKNA, SA, ŽA, RAK.

Geslo: MATJAŽEVA VOJSKA, PAKETNA PONUDBA.

SVOBODNA

BESEDA je glasilo ZZB za vrednote NOB Slovenije za domoljubna, socialna, gospodarska, politična, zgodovinska in kulturna vprašanja doma in po svetu. Izhaja vsak zadnji petek v mesecu.

Izdajatelj: ZZB za vrednote NOB Slovenije

Zanj: Marijan Križman, predsednik

Uredniški odbor: dr. Martin Premk (predsednik) dr. Maca Jogan, Metka Mencej, Mitja Meršol, dr. Cvetka Hedžet Tóth

Odgovorni urednik: Janez Alič

telefon: 041 686 322

elektronski naslov:

svobodna.beseda@zzb-nob.si

Oblikovanje: Vid Brezočnik

Jezikovni pregled: Mirjam Furlan Lapanja

Naslov uredništva in naročin:

ZZB za vrednote NOB Slovenija, Eienspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana
telefon: (01) 434-44-45; fax: (01) 434-41-17
romana.jemec@zzb-nob.si

USTANOVA KI OMOGOČA BIVANJE IN DAJE OSKRBO	ZAČETEK GESLA	SPLAV V MEDICINI	VERNICA, TEISTKA	VZVIŠENA LIRSKA PESEM	NADALJEVANJE GESLA	SVOBODNA BESEDA	IVO ANDRIČ	KONEC GESLA	SORTA KISELKASTIH JABOLK	MEDNARODNI JEZIK (IZ ČRK: ONE)
						KNJIŽEVNIK CANKAR PRIPADNIK VAJEV				
UŽIVANJE KOSILA										
PORABLJANJE, RABA							FR. KRALJ EUDES (NI: EDO) ALOJZ GRADNIK			
TRČENJE					RJA, RJAVENJE LOJZE DOLINAR					NAŠ KANTAVTOR SMOLAR
ITALIJAN, PISATELJ SVEVO ENOČNIK ČLOVEK						VISOKA VZPETINA NEKDANJI TURŠKI VELIKAŠ				
					GLAVNI ŠTEVNIK BILJARDNA PALICA, KEJ		ZMRZNJENA VODA			
							LILI NOVY			
IZVEDENEC ZA SLOVENSKI JEZIK						OBISK ŽENINOVEGA DOMA SMUČARKA MAZE				
PREPOSTA POT ZA VPREŽNA VOZILA						KNJIGA ZEMLJEVIDOV, ATLAS			NAŠA DOLINA SMUČARSKIH SKALNIC	MOŠKI POTOMEČ
MESTO V JUGOVZHODNI FRANCJI (IZ: TAP)				CIGAN PAVLE MERKU		BAT, TOLKAČ ZNIŽANJE PRODAJNE CENE	TRAVI PODOBNA RASTLINA	RIMSKA BOGINJA RODOVITNOSTI ALPINEC		
FRANCE ARHAR			ZASUTJE MRLIČA PREPREKA BARIERA			ZNAČILNA OBLAČILA PREGLED ZA VOJAŠČINO		LEV IVANOV LAHKA KOVINA (K)		
SESTAVINA MOLEKULE					LJUBLJANA V RIMSKIH ČASIH		NASIČEN OGLJIKOVODIK SKOTITEV			
BIVALIŠČE UMRLIH				AMERIŠKI PIANIST (ANTON: IZ ČRK: LEN)	ŠKRJANCU PODOBNA PTICA 4. RIMSKI KRALJ		SL. IME DVEH MESECEV HLADNICA, SENČNICA			SKALNAT GREBEN V STENI
DNEVNO PLAČAN DELAVEC					VRSTA MEHKEGA USNJA ANTON AŠKERC			PRIPADNIK ILIROV ČINGIZ AJTMATOV		
GRŠKA BOGINJA MIRU, IRENE										SOTOČNA REKA
NEKDANJA SREDNJA SOLA										MANJŠA POVRŠINA Z NEGOVANO TRAVO
										OSEBNI ZAI MEK

UTRINKI - Kapelski vrh

Župan ukazal odstraniti spomenik NOB

Zadnji novembrski dan je člani ZB NOB Gornja Radgona in KO ZB NOB Radenci ter številne druge občane pretresla novica, da je spomenik NOB na Kapelskem vrhu oskrujen. Marmorni plošči z imeni 39 občanov, ki so darovali svoje življenje v NOB, sta bili odstranjeni, venec in sveče pa zavrženi. Ogorčenje je bilo toliko večje, ker naj bi šlo za samovoljno dejanje župana občine Radenci Romana Leljaka, ta pa ni predhodno obvestil ne KO borcev za vrednote NOB Radenci ne krajevne skupnosti Kapela.

»Pozneje smo izvedeli, da je šlo za demontažo spomenika, izpeljana pa je bila v okviru priprav na gradnjo parkirišča pri bližnji trgovini. O tem nas je župan obvestil šele 30. novembra ob 14.30. Obenem nam je predlagal sestanek 1. decembra ob 11. uri pri nekdanjem spomeniku. Sestanka smo se udeležili trije člani borčevske organizacije, Dušica Berić, Valerija Červič in Boris Edšid. Zahtevali smo vpogled v pisno dokumentacijo o projektu demontaže spomenika in njegove preložitve. Iz nje je bilo razvidno, da je imel sklep o prestavitvi spo-

minskega obeležja datum 7. september 2020. Zato se čudimo, zakaj nas občina s svojimi strokovnimi delavci, ki so podpisani na dokumentu, in z županom na čelu ni obvestila o prestavitvi spomenika,« je zgrožen Boris Edšid, ki dodaja, da so ob prihodu na sestanek spomenik našli v fazi dokončne razgradnje. Pri županu so naleteli na gluha ušesa tudi potem, ko so protestirali glede načina posega, saj se z njimi sploh ni hotel pogovarjati o tem.

Drži, da je občina Radenci lastnica zemljišča, na katerem stoji spomenik, in da spomenik ni vnesen v zemljiško knjigo, kar pomeni, da ravnanje občine ni v nasprotju z zakonodajo. Seveda pa se lahko sprašujemo o načelih morale in pietete, ki naj bi vladala v naši družbi. O obnašanju in osebnih prepričanjih župana o predpretekli zgodovini pa ne bomo izgubljali besed. Prisotni člani borčevske organizacije so na sestanku z županom dosegli, da bo spomenik

premeščen na primerno in obljudeno lokacijo, in sicer na zgornjem travnatem platoju s posajenimi štirimi drevesi na pokopališču Kapela. Spomenik bo po zagotovitvi župana in pisnega dokumenta obnovljen in postavljen do 31. decembra letos. Vse stroške bo prevzela občina.

»Ne moremo si predstavljati, da po več kot petdesetih letih ne bi bilo več zapisanih imen mladih žrtev na Kapelskem vrhu. Tudi čas prehitro mineva in zgodovina še prekmalu ponikne v spominih ljudi. Združenje borcev za vrednote NOB Gornja Radgona skupaj

s krajevno organizacijo borcev za vrednote NOB Radenci še naprej ohranja vrednote narodnoosvobodilnega boja. Da v prihodnje ne bi več prihajalo do takšnih dogodkov, bomo spomenik vpisali v zemljiško knjigo. Odločitev, ki smo jo sprejeli, ni bila lahka in mogoče za vsakogar ni sprejemljiva, pa vendar so tudi naši borci morali odločitve sprejemati v hipu in v danih trenutkih ter v kritičnih položajih takrat v razrušeni domovini,« so še zapisali borci iz Radencev.

S. B.